

Latvijas Universitāte
Sociālo zinātņu fakultāte
Komunikācijas studiju nodaļa

Komunikācijas zinātnes bakalaura
programmas studentes
Ērikas Timšānes
stud. apl. Nr. Komu 040106

**Vardarbība multiplikācijas filmā “Toms un Džerijs”: pirmsskolēnu vecāki par
bērnu skatīšanās paradumiem un iespējamajiem efektiem**

Bakalaura darbs

Zinātniskais vadītājs
asoc.prof. Ineta Tunne

Ar savu parakstu apliecinu, ka esmu šī
darba autore

.....

Rīga 2007

Saturs

Anotācija.....	3
Abstract.....	4
Ievads.....	5
1. Multiplikācijas filmu nozīme pirmsskolas bērnu auditorijā.....	8
2. Vardarbība un iespējamie efekti.....	10
2.1. Efekti, kurus var izraisīt agresija multiplikācijas filmās.....	14
3. Bērnu auditorijas attieksmes veidošanās priekšnosacījumi.....	17
3.1. Jaunu uzvedību mācīšanās process.....	20
3.2. Iemācīšanās, izmantojot novērošanu.....	24
Empīriskā daļa.....	28
Pētnieciskā metode – kontentanalīze.....	28
Multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” desmit sēriju kontentanalīze.....	31
Aptauja kā pētniecības metode.....	38
Anketēšanā iegūto rezultātu analīze.....	41
Nobeigums un secinājumi.....	48
Izmantotās literatūras saraksts.....	52
Pielikumi	
Pielikums nr.1. Kontentanalīzē iegūto kvantitatīvo datu tabula.....	55
Pielikums nr.2. Kontentanalīzē iegūto kvalitatīvo datu tabula.....	56
Pielikums nr.3. Anketa.....	59

Anotācija

Bakalaura darba temats ir „Vardarbība multiplikācijas filmā „Toms Džerijs”:
pirmsskolēnu vecāki par bērnu skatīšanās paradumiem un iespējamajiem efektiem.”
Pētījuma problēma ir vardarbība multiplikācijas filmā „Toms un Džerijs”,
pirmsskolēnu izpratne par tās saturu. Par teorētisko bāzi kalpo Alberta Banduras
Sociālās iemācīšanās teorija. Tiek aplūkotas bērnu auditorijas īpatnības, intereses un
efekti, ko izraisa agresija.

Kontentanalīzes mērķis ir izpētīt desmit dažādu gadu „Toms un Džerijs”
sērijas un izvērtēt, cik agresīvas tās ir. Tika izstrādāta aptauja ģimenes portālu
lietotājiem Latvijā ar uzdevumu iegūt informāciju par pirmsskolēnu skatīšanās
paradumiem un izpratni par „Toms un Džerijs” saturu. Darba gaitā tika secināts, ka
vēlāko gadu multiplikācijas filmas ir mazāk agresīvas par 1943 - 1949. gada
multifilmām. „Toms un Džerijs” vairākas reizes nedēļā skatās 52 % bērnu, pāris reizes
mēnesī skatās 10 % bērnu, bet reizi pusgadā vai retāk – 7 %.

Atslēgvārdi: vardarbība, multiplikācijas filma, bērnu auditorija, efekti

Abstract

The theme of the bachelor paper is “Violence in the Animated Cartoon “Tom and Jerry”: the parents of pre-school age children commentaries about children TV watching habits and possible effects.” The problem of the research is the violence in Animated Cartoon “Tom and Jerry”, its content understanding by the pre-school children. For the theoretical basis social learning theory by Albert Bandura is taken. In the present paper there are explored the characteristics of children audience, interests and effects caused by aggression.

The aim of the content analysis is to explore series of “Tom and Jerry” produced in ten years and to evaluate their aggressiveness. An inquiry in a form of questionnaire was made and sent to one hundred users of family portals in Latvia in order to get information about the pre-school children TV watching habits and understanding of the content of “Tom and Jerry”. In the process of work it was concluded that the animated cartoons of the later years are less aggressive than the cartoons of year 1943-1949. "Tom and Jerry" several times a week is watched by 52% children, a couple of times a month - 10% children, but once a half-year or more seldom - 7%.

Key words: violence, animated cartoon, children audience, effects.

Ievads

Televīzijas kā masu medija specifika ir vienpusīga ziņojumu plūsma, kas adresēta anonīmai, skaitliski lielai un demogrāfiski, kā arī ekonomiski neviendabīgai auditorijai. Saikne starp televīzijas programmu veidotājiem un auditoriju vienmēr ir pastarpināta, jo tos nesaista tiešs kontakts. Pastarpinātā saikne starp programmu veidotāju un skatītāju visnegatīvāk ietekmē tieši bērnu auditoriju. Brīdī, kad televīzijā pārraidītais materiāls uz bērnu sāk atstāt negatīvu iespaidu vai rada neizpratni, materiāla pārraidīšanu vajadzētu pārtraukt. Tā kā tas nav iespējams, bērnam televīziju un multiplikācijas filmas jāskatās nobrieduša cilvēka klātbūtnē, kas var kontrolēt skatīšanās procesu un izskaidrot nesaprotamo. Bērnu auditorijai atvēlētais raidlaiks visbiežāk ir darbdienu un brīvdienu rīti, bet piedāvātais materiāls – multiplikācijas filmas un bērnu auditorijai paredzēti raidījumi.

Bakalaura darba temats ir vardarbība multiplikācijas filmā „Toms un Džerijs” („Toms and Jerry”) un pirmsskolas vecuma bērnu vecāku novērotais par viņu bērnu skatīšanās paradumiem un iespējamajiem efektiem. Bērnu auditorijas reakcija un iespējamie efekti tika pētīti, vadoties pēc Alberta Banduras Sociālās iemācīšanās teorijas, kas interpretē un skaidro cilvēku agresiju un psiholoģiskos traucējumus. Vērojot citu cilvēku rīcības un uzvedības, indivīds tās mācās un piesavinās. Televīzija, un it īpaši multiplikācijas filmas bērnu auditorijai, ir vide, kur var novērot daudz dažādas uzvedības, gan ar pozitīvu, gan negatīvu raksturu. Tā kā izvēlētais temats ir diezgan plašs, multiplikācijas filmu kontentanalīzei tika ņemtas multiplikācijas filmas „Toms un Džerijs” desmit dažādu gadu sērijas: „Yankee doudle mouse”(1943), „Zoot cat”(1944), „Tee for two”(1945), „Solid serenade”(1946), „Dr. Jekyll and Mr. Mouse”(1947), „The Little Orphan”(1948), „Jerry’s diary”(1949), „Jerry and the lion”(1950) un „Mice follies”(1960). „Toms un Džerijs” ir viena no vardarbīgākajām multiplikācijas filmām, kas visvairāk piesaista pirmsskolas vecuma bērnu uzmanību.

Bakalaura darba pētījuma problēma ir vardarbībā multiplikācijas filmā „Toms un Džerijs” un pirmsskolas vecuma bērnu izpratne par multiplikācijas filmas saturu.

Bērni multiplikācijas filmās demonstrēto vardarbību interpretē atbilstoši savam izpratnes un domāšanas līmenim, un ja viņiem blakus nav pieauguša cilvēka, kas analizētu un izskaidrotu multiplikācijas filmā demonstrētās vardarbības un vardarbīgā

satura būtību, nepārrunātu ar viņiem redzēto, vardarbība var astāt uz bērniem negatīvus efektus. Temats ir aktuāls tāpēc, ka multiplikācijas filmas, ko demonstrē televīzija, ir vardarbīgas un ne vienmēr bērnam, tās skatoties, ir klāt pieaugušais, kas varētu izslaidrot redzēto. Bērni daudz sava brīvā laika velta, lai skatītos televizoru, un nepārtraukts vai pastāvīgs kontakts ar to, ietekmē to, kā viņi saprot un interpretē gan televīziju, gan apkārtējo pasauli. Neskatoties uz to, ka bērniem katru dienu ir saskare arī ar citiem medijiem un citām izteiksmes un komunikācijas formām, televīzija vienīgais medijs, kuram piemīt „universāla valoda”, un kuru viegli uztver gandrīz jebkura vecuma auditorija. Sociālās iemācīšanās teorijas pamatlicējs Alberts Bandura uzskata, ka cilvēki mācās, atkārto un imitē televīzijā redzēto. Īpaši neaizsargāti pret atdarināšanu un mācīšanos no televīzijas, pēc A. Banduras uzskatiem, ir bērni.

Par bakalaura darba teorētisko bāzi tika izmantota Alberta Banduras Sociālās iemācīšanās teorijas. Teoriju pamatlicējs uzsver, ka televīzijas skatītāji viegli un ātri modelē un atdarina uzvedības, kuras ir novērojuši televīzijā demonstrētajās filmās, multiplikācijas filmās un raidījumos. Īpaši viegli ietekmējama un jūtīga pret iemācīšanos ir bērnu auditorija. Teorētiskajā daļā ietilpst arī teorijas studijas un iegūto datu apstrāde, analīze un vispārināmu secinājumu izdarīšana.

Teorētiskās daļas mērķi un uzdevumi:

- izanalizēt Alberta Banduras izstrādātās Sociālās iemācīšanās teoriju būtību, rezultātā veidojot savu konceptuālo nostādni;
- izpētīt bērnu auditorijas īpatnības;
- izprast, kas ir efekti, un kā tie var iespaidot bērnu auditoriju.

Empīriskajā daļā tika izmantotas divas pētījuma metodes. Lai izpētītu, cik daudz vardarbības ir multiplikācijas filmā „Toms un Džerijs”, tika veikta multiplikācijas filmas desmit dažādu gadu sēriju kontentanalīze. Ģimenes portālu www.calis.lv, www.managimene.lv, www.berni.lv un www.delfi.lv foruma „Ģimene un bērni” simts lietotājiem, kuru bērni ir vecumā no sešiem līdz septiņiem gadiem, tika izsūtītas anketas ar mērķi iegūt informāciju par bērnu skatīšanās paradumiem, cik bieži viņi skatās multiplikācijas filmu “Toms un Džerijs”, kā izprot tās saturu, kā arī to, vai vecāki pārrunā ar saviem bērniem multiplikācijas filmā demonstrēto vardarbību.

Pētījuma mērķi un uzdevumi:

- bakalaura darbam derīgas literatūras analīze;
- veikt multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” desmit dažādu gadu sēriju kontentanalīzi;
- ģimenes portālu www.calis.lv, www.managimene.lv, www.berni.lv un www.delfi.lv foruma “Ģimene un bērni” simts lietotāju vidū, kuru bērni ir pirmsskolas vecumā, veikt aptauju ar mērķi uzzināt bērnu skatīšanās paradumus, kā viņi interpretē multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” saturu un vai redzētais tiek pārrunāts sterp bērniem un viņu vecākiem.

Kopš televīzija sāk ieņemt arvien nozīmīgāku lomu elektronisko mediju vidū un cilvēku dzīvē vispār, visā pasaulē top arvien vairāk pētījumu par tās negatīvo ietekmi uz skatītājiem. Liela daļa pētījumu ir veltīta arī bērnu auditorijas un bērnu programmu televīzijā izpētei un analīzei.

Darba rezultātā tiks apkopotas un analizētas sešdesmit respondentu anketas, analizēti viņu bērnu skatīšanās paradumi, multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” satura interpretācija, un, izmantojot anketēšanā iegūtos datus, izdarīti secinājumi. Tika izstrādāta kontentanalīze desmit dažādu gadu multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” sērijām.

1. Multiplikācijas filmu nozīme pirmsskolas bērnu auditorijā

Bērni nespēj izdarīt vērtējumus un spriedumus, vai ekrānā atspoguļotie notikumi, pieredze var būt īsti, un vai tā tiešām var notikt realitātē. Bērnu multiplikācijas filmām raksturīgi dzīvi vai animēti varoņi, ietverti situācijās un darbībās, kas kavē laiku un ir interesantas bērnu auditorijai. „Daudzās situācijās animētas grafikas specifisku ziņojumu var nodot vislabāk. Grafikas lietojumā ir neierobežotas iespējas – elektroniskas un fiziskas – lai pastiprinātu un palielinātu verbālos un neverbālos ziņojumus.”¹

„1960-to gadu laikā gandrīz visas [kino un raidījumu] formas ļāvās animācijai. Atvieglotās pašizmaksas izrietēja no ierobežotajiem animācijas tehnoloģiskajiem paņēmieniem, un pārveidotas grafiski bija ļoti pievilcīgas multiplikācijas filmās bērniem. Sestdienas rītu multiplikāciju filmu iedibināšana bija pabeigta – negaidīts, taču ienesīgs laiks televīzijas tīkliem.”²

Multiplikācijas filmu veidošana ir spontāna, it kā dzīvas kustības radīšana, izmantojot specifiskus un mehāniskus līdzekļus. Tas ir filmēšanas stils, kas rada kustību no nedzīviem objektiem vai zīmējumiem, kas sakārtoti noteiktā secībā un seko viens otram. Filmēšanas stila pamatprocesi ir elements, kustība un dators. Šāds filmēšanas stils tiek lietots ne tikai multiplikācijas filmās, bet arī karikatūru īsmetrāžas filmās, pilnmetrāžas filmās, televīzijas šovu ievados, reālas darbības un animācijas kombinācijās, reklāmraidījumos, nosaukumos un logotipos.

Multiplikācijas filmas visvairāk iecienītas ir tieši pirmsskolas vecuma bērnu auditorijā, kad skatītājs cenšas vilkt paralēles starp multiplikācijas filmā demonstrēto un reālo pasauli. Nereālie tēli un notikumi multiplikācijas filmās, ko skatās pirmsskolas vecuma bērni, attīsta spēju novērtēt, kuri no varoņiem vai notikumiem un rīcībām ir patiesi un iespējami reāli pasaulē, kurā bērns dzīvo, un kuri – nē. Bērns var pasargāt sevi no emocionālas atsaukšanās uz satraucošām ainām un kadriem tikai tad, kad ir iemācījies novērtēt un atšķirt televīzijas konstruētas ainas un notikumus no reāli iespējamajiem notikumiem un parādībām. Sākumskolas bērni atšķirībā no pirmsskolas

¹ Burrows, Th. D., Donald, N. (1992). *Television Production*. 5th ed. Wood, Lynne Schafer Gross, 298.p.

² Alexander, A. *Children and Television*. Retrieved May 27, 2007 from <http://www.museum.tv/archives/etv/C/htmlC/childrenand/childrenand.htm>

vecuma bērniem, priekšroku dod televīzijas drāmām un citiem raidījumiem, analizējot, kas no tajos demonstrētā ir īsts un kas konstruēts. Tātad televīzijas skatīšanās bērnam sākas ar visnereālāko žanru, pakāpeniski pārejot uz reālākiem raidījumiem un personāžiem

To, cik lielā mērā bērns tic multiplikācijas filmās novērotajam un kādu realitātes statusu piedēvē saturam un varoņiem, var saistīt ar „modalitātes vērtējumu”, ko ieviesa autori Bobs Hodžs un Deivids Trips. Modalitāti, ko citiem vārdiem var saukt par piemītošo ticamību, izmanto, lai izpētītu un aprakstītu, kāds realitātes statuss pēc skatītāja domām piemīt multiplikācijas filmai. Tomēr jāņem vērā, ka bērnu auditorijas modalitātes vērtējumiem parasti piemīt tendence būt pretrunīgiem un nestabiliem. Tās multiplikācijas filmas, kurās demonstrētie notikumi un varoņi krasi atšķiras no realitātes, raksturo vāja modalitāte. Savukārt tām multiplikācijas filmām, kuru saturs un notikumi ir iespējami un pastāv arī reālajā pasaulē, piemīt spēcīga modalitāte.

2. Vardarbība un iespējamie efekti

Rowell Huesmann uzskata, ka agresija ir sindroms, kas cilvēku pavada no bērnības līdz pat vecumam. Vardarbīga uzvedība veidojas no dažādām ietekmēm. To var izraisīt un veidot nabadzība, rasisms, narkotikas, vardarbība pret bērniem, alkoholisms, garīgas slimības, kā arī daudzas citas problēmas, kas savstarpēji iedarbojas uz antisociālu uzvedību. Tikpat liela loma kā iepriekšminētajiem faktoriem vardarbīgas sabiedrības veidošanā ir arī vardarbībai, kas tiek demonstrēta televīzijā pārraidītajos raidījumos, filmās un multiplikācijas filmās. Vardarbība televīzijas kanālu piedāvātajā programmu saturā sastopama visdažādākajos žanros – realitātes šovos, mūzikas un izklaides raidījumos un ziņās, tāpat arī bērnu auditorijai adresētajās multiplikācijas filmās. Jāņem vērā, ka ne jau ikviena agresīva uzvedība vai rīcība, kas tiek demonstrēta multiplikācijas filmās un televīzijā, izraisa līdzdalību, un ne visi bērnu auditorijas, kā arī citu auditorijas grupu indivīdi ietekmējas no tās, tāpēc apgalvot, ka agresija plašsaziņas līdzekļos ir galvenā vardarbīgas rīcības veicinātāja, nevar. Taču pārliecināti uzskatīt, ka tā skatītājos neizraisa un neattīsta agresīvu uzvedību un attieksmi, kā arī nejutīgumu un bailes, arī nedrīkst. Lai varētu spriest par vardarbības, kas demonstrēta televīzijā, iespējamajiem efektiem, kā arī auditorijas reakciju uz vardarbību, svarīga nozīme ir katram no šiem efektiem – sociālās iemācīšanās efektam, desensibilizācijas efektam un baiļu efektam, uzsver Sociālās iemācīšanās teorijas pamatlicējs Alberts Bandura.

Televīzijā rādītās vardarbības un agresijas skatīšanās lielā vairumā un regulāri palielina cilvēka agresivitāti un viņa agresīvā uzvedība var kļūt par daļu no ilglaicīgas uzvedības modeļa. Atkārtota vardarbības skatīšanās multiplikācijas filmās un televīzijā samazina emocionālu skatītāja atbildes reakciju uz ekrānā redzēto un palielina vardarbības pieņemšanu reālajā dzīvē. Rezultātā skatītājam nepietiek ar to agresijas un vardarbības daudzumu, kas viņam tiek piedāvāts, tādēļ pieaug prasība pēc vardarbības ekstremālākām formām un lielāka daudzuma, lai pieraduma dēļ nemazinātos satraukums, vērojot agresīvus un vardarbīgus skatus, kā arī šādas programmas pievilcība. To sauc par desensibilizāciju, kas ir tehnisks termins, kādā daudzi mediju kritiķi sauc „brutalizāciju”.

Taču televīzija nav tāds plašsaziņas līdzeklis, kura galvenais uzdevums ir vienīgi vardarbības un agresijas demonstrēšana un pārraidīšana. Vardarbīgas epizodes pastāv ārpus televīziju programmām un galvenajiem mērķiem – kinofilmās un multiplikācijas filmās, Televīzija ir vienīgi šo filmu un multiplikācijas filmu pārraidītāja.

Skatītājos televīzijā un mutiplikācijas filmās demonstrētā agresija un ar to saistītas uzvedības un rīcības var izraisīt negatīvas emocijas, nepatiku, riebumu un bailes. „Skatoties uz vardarbību televīzijā, netiešā veidā tiek samazināta tās ietekme, un vardarbīgie tēli tiek nosūtīti uz zemākiem cilvēka baiļu un nemiera hierarhijas līmeņiem. Tajā pašā laikā cilvēki šīs vardarbīgās ainas skatās relaksācijas un atpūtas nolūkos. Tomēr cilvēkiem patiesībā ir brīva izvēle un iespējas atlasīt un atteikties no tiem skatiem, kas ir vardarbīgi, viņus uztrauc un ieņem zemu līmeni viņu hierarhijā, lai skatīšanos padarītu ciešamu, jo parasti cilvēkiem ir nedaudz informācijas par televīzijā pārraidītajām filmām vai daudzsēriju filmām. Un, ja cilvēki savā izvēlē kļūdās, viņiem vienmēr ir iespēja neturpināt skatīšanos, piemēram, izejot no kinoteātra vai izslēdzot televizoru, lai mazinātu satraukumu, ko viņos rada attēlotā vardarbība.”³

Agresija un vardarbīgās filmas, kā arī to ražotāji, ir globālās auditorijas prasībām ļoti piemēroti, tāpēc arī to popularitāte un pieprasījums ir tik lieli. Vardarbība ir ļoti daudzpusīga, tās daudzie konteksti un uzvedības formas ļoti dažādas, sākot no politiskās un seksuālās, līdz pat fiziskajai un emocionālajai vardarbībai. Individīda izpratne par to, vai demonstrētā rīcība vai uzvedība ir vardarbīga vai nav, ir atkarīga no darbības konteksta. Demonstrētās agresijas izraisītās sekas var būt ietekmēšana, taču tas lielā mērā ir atkarīgs no skatītāja individuālā rakstura un sociālās identitātes. Plašsaziņas līdzekļos demonstrētā agresija ir ietverta saturā, kas ir atdalāma forma no paša teksta. Tāpēc, lai televīzijas pārraidītā agresija iespaidotu indivīdu uzvedību vai attieksmi, tiem jāatrodas īpašas ievirzes, prāta „ietvarā”, konkrētā brīdī, kad ir iespējama šī iespaidošana, vai specifiskā grupējumā.

Vardarbīgās ainas, to vizuālā un audiālā forma ietver tos elementus, kas visstiprāk piesaista bērna uzmanību. Uzmanība pret multiplikācijas filmu ir viss, kas psiholoģiski ir nepieciešams, lai uz bērnu iedarbotos īslaicīgie *praiminga* efekti.

³ Marris, P., Thomham, S. (2000). *Media Studies*. New York University Press, 426.p

Ilglaicīgāku efektu iedarbošanos uz bērnu nodrošina multiplikācijas filmu varoņi un viņu darbības.

„Vērojot vardarbības ainas, bērns var identificēt sevi ar upuri vai vainīgo. Bērns ir piemērotāks, lai kodētu scenāriju vardarbīgai uzvedībai un ticētu vardarbības atbalstīšanai, ja identificē sevi ar vainīgo. Tādā veidā harizmātiski, varonīgi, spēcīgi un atraktīvi varoņi, kas uzvedas vardarbīgi, ir daudz piemērotāki, lai mācītu agresiju vērojošajam bērnam.”⁴ „Bērns ir arī daudz piemērotāks novēroto scenāriju kodēšanai, ietverot vardarbīgās darbības, ja darbība ir prezentēta kā pamatota.”⁵

Pirmsskolas vecuma skatītāji, kas ir vieglāk ietekmējami, nekā nobriedušu cilvēku auditorijas grupas, imitē agresīvu scenāriju vai uzvedību, ko viņi novēro, tajos gadījumos, kad agresīvā rīcība saņem apbalvojumu pēc viņu manieres. Tādēļ ainas, kurās agresīvais varonis par savu rīcību saņem bērnam tīkamu apbalvojumu, ir vairāk saistošas, kā tās ainas, kurās vainīgo sagaida nelaimi nesošas beigas. Piemēram, vīriešu dzimtes varonis, izglābjot pasauli no teroristu uzbrukuma par savu rīcību saņem apbalvojumu – slavu, godu un visbiežāk arī skaistas meitenes uzmanību. Šāda veida apbalvojums bērnam var būt saistošs un patīkams, tādēļ viņš var pat neievērot vai nepievērst uzmanību tam, ka uzvara gūta, izmantojot vardarbīgus līdzekļus un metodes. Bērni daudz vairāk iespaidojas no tām vardarbīgajām ainām, kas viņu izpratnē un uztverē ir „stāstīšana par dzīvi, līdzīgu realitātei,” nekā no ainām, kas šķiet atšķirīgas no realitātes. „Sociālā iemācīšanās apgalvo, ka mediju personāži, kas rīkojas agresīvi, kalpo kā modeļi skatītājiem, un to agresija ir apskatīta kā veicinoša, lai to imitētu, ja varonis par savu darbību tiek apbalvots, un nomākta, ja varonis tiek sodīts.”

6

Sociālās iemācīšanās teorijas pamatlicējs A. Bandura uzskata, ka plašsaziņas līdzekļos demonstrētā agresija var izraisīt kā īslaicīgus, tā arī ilglaicīgus kāpumus bērna apkārtējās pasaules uztverē un agresīvā uzvedībā. Pakļaušana televīzijā pārraidītajai agresijai ir tikai viens no faktoriem, kas var izraisīt un veicināt bērnu auditorijas vardarbīgu uzvedību. „Ar agresiju tiek izprasta nopietna starppersoniska

⁴ Palmer, E. L., Young, B. M., (2003). *The Faces of Televisual Media*. New Jersey: Mahwah. 225.p.

⁵ Turpat.

⁶ Palmer, E. L., Young, B. M. (2003). *The Faces of Televisual Media*. New Jersey: Mahwah. 210.p.

rīcība, iecerēta, lai nodarītu ļaunumu citai personai. Ar mediju vardarbību tiek saprasti vizuāli attēli ar vienas personas fiziski agresīvu izturēšanos pret citu personu.,⁷

Bērni tik ļoti var iejusties multiplikācijas filmu fantāzijas pasaulē, ka sāk dzīvot pēc multiplikācijas filmu pasaules modeļa un likumiem. Multiplikācijas filmas tieši vai netieši kodē bērna uzvedību. Daudz skatoties multiplikācijas filmas, bērnam var izstrādāties savdabīgi uzvedības un domāšanas, pasaules uztveres principi un stereotipi, kas var novest pie agresīvas un cietsirdīgas uzvedības, gadījumos, ja tāda tiek regulāri novērota. Scenāriji un sižeti, ko indivīds ik dienu vai regulāri redz multiplikācijas filmās vai televīzijā var radīt lielu vēlēšanos dzīvot tieši tā, kā dzīvo un uzvedas novērotie varoņi. Līdz ar to no varoņu novērošanas multiplikācijas filmās, līdz viņu uzvedības imitēšanai realitātē, indivīdu var šķirt viens solis. Pat ja novēroto varoņu rīcība ir cietsirdīga, agresīva, viltīga, indivīds to var censties iemācīties un atdarināt, jo uzskata par pieņemamu un normālu. Ja indivīds redz, ka varoņiem, neskatoties uz to, ka viņu uzvedība ir agresīva un vardarbīga, veicas, viņš arī var censties piesavināties šo uzvedību, lai nejustos atpalicis no citiem. Tas var būt arī tā iemesla dēļ, lai viņam veiktos tāpat kā multiplikācijas filmas varoņiem. To, ka varoņa uzvedība realitātē sabiedrības pieņemtajām normām var būt neatbilstoša un nepieņemama, indivīds var neievērot vai arī nesaprast, kāpēc tas tā ir.

Bērnu pakļaušanu televīzijā demonstrētajai agresijai vajadzētu regulēt vairāk, kā pieaugušo pakļaušanu. Tāpēc, ka agresija un vardarbība var izraisīt risku, kas veicina īslaicīgu agresīvu uzvedību, kā bērniem, tā arī pieaugušiem cilvēkiem, bet ilglaicīgi efekti vairāk iedarbojas un lielāku iespaidu atstāj tieši uz bērnu auditoriju. Nevajadzētu atstāt bez ievēribas arī pieaugušu cilvēku auditoriju, taču tā parasti ir tendēta uz īslaicīgu efektu iedarbību. Savukārt bērnu auditorijā vardarbība izraisa ilglaicīgus efektus, kas izraisa draudus veselīgai sabiedrībai. Bērnu auditorijas aizsargāšana un regulēšana varētu attīstīt nozīmīgu pozitīvu sociālo rezultātu.

Pētnieki J. Alison Bryant un Jennings Bryant izdala sekojošus kaitīgos efektus, ko bērnu auditorijā var izraisīt multiplikācijas filmās demonstrētā agresija:

Izspiešanas efekti. Televīzija tik lielā mērā piesaista pirmsskolas veuma bērnu uzmanību, ka atņem laiku citām noderīgām nodarbībām. Laiks, ko bērns pavada

⁷ Turpat. 220.p.

skatoties televīziju, tiek iegūts uz citu aktivitāšu rēķina. Ļoti bieži izvēle tiek izdarīta par labu televizoram, nevis, piemēram, grāmatām, mācībām un citām aktivitātēm. Apvienošana un vairāku lietu darīšana reizē, skatoties televīziju, vieglāk izpildāma ir nobriedušiem skatītājiem, nevis bērniem, tāpēc uz viņiem nevar attiecināt uzskatu, ka televīzija ir medijs, ko atšķirībā no citiem plašsaziņas līdzekļiem, var savienot ar citām nodarbēm.

Baiļu un izbīļa efekts. Attīstības līmenim pieaugot, bērns kļūst arvien atsaucīgāks pret reālām un mazāk atsaucīgs pret fantastiskām briesmām, kas demonstrētas multiplikācijas filmās. Bērnu reakcija uz raidījumiem ar baiļu elementiem atkarīga no viņu attīstības līmeņa.

Seksuālas attieksmes un uzvedība. Seksuāla rakstura saturs plašsaziņas līdzekļos palielina patērētāju interesi par seksu un seksuālu saturu. Tas var iedarboties un atstāt efektu arī uz bērnu auditoriju.

Stereotipi. Ļoti daudz par pasauli, kurā dzīvo, bērns uzzina no plašsaziņas līdzekļiem, īpaši televīzijas. Televīzija ir socializācijas aģents, kas bērnam liek klasificēt pasauli sev apkārt dažādos terminos un kategorijās, ko nodrošina televīzijas realitāte. Bērni no televīzijā kultivētajiem stereotipiem var iemācīties stereotipisku attieksmi un atveidot asociēto uzvedību arī reālajā pasaulē. Televīzija kultivē stereotipus par rasēm, dzimumiem, vecumiem, seksualitāti, invaliditāti un nodarbošanos.

2.1. Efekti, kurus var izraisīt agresija multiplikācijas filmās

Bērna kā skatītāja attieksmes un reakcijas veidojas, vērojot to, ko dara un saka multiplikācijas filmās novērotie indivīdi. Multiplikācijas filmās attēloto varoņu uzvedības skatītājs uztver kā rīcības un darbības, kas paliek viņa atmiņā, lai vēlāk izpaustos kā efekti, ko izraisījis redzētais, kaut arī kolerācija starp televīzijā attēloto un auditorijas uzvedību ne vienmēr ir iespējama.

Efekts ir kāda cēloņa radīta darbība, sekas, rezultāts, kā arī spilgts iespaids. Izšķir gaismas, skaņu un krāsu efektus.

„Gunter efektus iedala kognitīvajos (attieksmes un pārlicības), afektīvajos (emocijas) vai uzvedības efektos. Tālākās efektu tipu atšķirības viņš komentē šādi:

- katarse. Fantazēšana par vardarbību vai tās vērošana televīzijā palīdz izlādēt indivīda agresīvos impulsus un samazināt agresiju reālajā dzīvē;
- mošanās (*arousal*). Vardarbīgs materiāls modina sajūtas, kuras nav nepieciešams fokusēt tikai uz labo vai slikto demonstrētajā materiālā. Izraisītās sajūtas ātri pagaist;
- atļaušana (*disinhibition*). Vardarbība televīzijā mazina sociālo kontroli pret vardarbības ideju, to apliecina arī pētījumi, kas liecina par dusmu un agresijas attīstību pret sievietēm;
- imitēšana. Vardarbība televīzijā izraisa tur demonstrēto vardarbīgo uzvedību imitāciju;
- desensibilizācija. Vardarbības skatīšanās auditorijai liek norūdīties pret vardarbības ideju un agresīvu uzvedību.”⁸

Tāpat efektus iedala īslaicīgos un ilglaicīgos. Vardarbības atkārtota skatīšanās izraisa ilglaicīgos efektus, kas nozīmē, ka redzētais arī pēc ilgāka laika posma var ietekmēt indivīda attieksmes un vērtības. Tomēr ir ļoti grūti izmērīt un noteikt, cik lielā mērā redzētais ietekmē skatītāja attieksmes un uzvedību. Vēl sarežģītāk ir atdalīt tieši televīzijā attēlotās vardarbības ietekmi no vardarbības citos medijos vai reālajā dzīvē.

„Kumulatīvajiem efektiem ir tāda pati ideja kā ilglaicīgajiem, kuru pamatā ir uzskats, ka novērotā vardarbība indivīdus var ietekmēt pēc laika, nevis uzreiz. Mediju efekts un ietekme tiek izskaidroti ar saturu. Efekti ir izskaidrojums indivīdu kumulatīvai pakļaušanai mediju saturam.

Efektus var iedalīt arī vispārējos jeb specifiskajos efektos, no kuriem visspecifiskākais ir nogalināšanas atdarināšana.

Pastāv arī funkcionālo un disfunkcionālo efektu iedalījums, kas fokusējas tikai uz pozitīvo vai negatīvo, kas demonstrēts multiplikācijas filmās un televīzijā.”⁹

Efektu ietekmē pastiprinās cilvēku ieinteresētība, lai televīzijā demonstrētā vardarbība kļūtu arvien pilnīgāka un tiktu pasniegta arvien augstākā īmenī. Jo reālāka un iespējamāka ir televīzijā demonstrētā vardarbība, jo pieņemamāka tā šķiet

⁸ Burton G. (2000). *Talking Television*. London. 222.p.

⁹ Burton G. (2000). *Talking Television*. London. 223.p.

skatītājiem. Vardarbība pieņemamāka šķiet dramatiska rakstura filmās, kā arī ziņās, kur demonstrētā vardarbība ir reāli notikuša, nevis izdomāta. Pirms ziņu, filmu vai multiplikācijas filmu pārraidīšanas televīzijā skatītāji būtu obligāti jābrīdina par agresijas un vardarbības klātbūtni demonstrētajā materiālā. Multiplikācijas filmās un televīzijā kopumā demonstrētā vardarbība to auditorijai stāda priekšā savu priekšstatu, par to, kuri sabiedrības locekļi visbiežāk ir upuri un kuri pāridarītāji. Skatītāji to var iegaumēt un atcerēties reālajā pasaulē, piesavinoties sev upura vai pāridarītāja īpašības, ko novērojuši televīzijā, atkarībā no tā, kuri no varoņiem viņi vēlas būt. Tiem auditorijas locekļiem, kas reāli kādreiz ir bijuši upura lomā, demonstrētie agresīvie skati, kuros demonstrētas upura ciešanas un pārdzīvojumi, var šķist īpaši graužoši. Šie un citi skatītāji, kurus satrauc demonstrētais vardarbīgais sižets vai skati, skatās tikai tik ilgi, līdz parādās šis satraukums, vai arī skatās nepilnīgi, vardarbīgos momentus izlaižot. Vardarbīgus un agresīvus kadrus vērojot, var atklāties indivīda izpratne par vardarbību un agresiju vispār un viņa attiecības ar to, iepriekšējā saskare reālajā dzīvē, kā arī reakcija uz redzēto un iespējamie efekti, ko redzētais indivīdā var izraisīt. Katram indivīdam tas var izpausties atšķirīgi, tāpat kā novēroto uzvedību iemācīšanās. Dažādi tā var izpausties kā pieaugušo, tā arī bērnu auditorijā. Atšķirība ir tā, ka bērni vēl neatpazīst, kuri no demonstrētajiem sižetiem ir iespējami realitātē, un kuri - nē, tāpēc demonstrētie kadri bērnus var satraukt daudz vairāk, un ir lielāks risks, ka viņi centīsies iemācīties tās uzvedības, kas ir neiespējamā realitātē vai ir neētiskas.

3. Bērnu auditorijas attieksmes veidošanās priekšnosacījumi

Rietumu sabiedrībā bērni tiek uztverti kā nespējīgi pieņemt racionālus un informētus sociālus, seksuālus, politiskus, ekonomiskus un intelektuālus lēmumus, un to veidošanā ir atkarīgi no saviem vecākiem. Viņi atrodas tādā dzīves pormā, kam raksturīga atkarība no citiem un morāls un fizisks brieduma trūkums. To dēvē par bērniības konceptu. Bērnu domāšana ir primāra un vienkārša, viņu izpratnē eksistē tikai labais vai sliktais, vidusceļš, kas ietvertu kā labo, tā slikto, nepastāv. Visa pasaule ap bērnu tiek skatīta un uztverta pretmetos. Bērnā augot un attīstoties, šīs pamatnostādnes par labo un slikto, tiek ievirzītas sabiedrībai vēlamā gultnē, un liela loma šajā ievirzīšanā ir audzināšanai.

Vislielākā un svarīgākā loma audzināšanā ir vecākiem, ar kuriem un kuru radītajām situācijām bērns sastopas visagrāk. Ģimenē, kur apstākļi bērna audzināšanai un vērtību izpratnes radīšanai ir nelabvēlīgi, izpratne par to, kas ir labs, un kas slikts, tiek atstāta paša bērna ziņā. Šādos gadījumos, liela iespējamība pastāv, ka bērns uzvedības un vērtības mācīsies no citiem avotiem – apkārtējiem cilvēkiem un masu medija – televīzijas. Ja bērnam blakus nav neviena, kas varētu organizēt un pārraudzīt, kā un cik daudz bērns skatās televīziju, viņš iespējams skatīsies visu pēc kārtas, ko televīzija pārraida, arī tās pārraides un filmas, kas nav adresētas bērnu auditorijai, kuras sastāvdaļa viņš ir. Ja bērnam neviens neizskaidro televīzijā un multiplikācijas filmās demonstrēto, redzēto viņš interpretēs pēc savas izpratnes – pretmetos – labais un sliktais. Šādas situācijas var radīt dažādas problēmas bērna uzvedībā un attīstībā.

Bērnu auditorija ir pasīva un receptīva pret samaitāšanu un manipulāciju, kā rezultātā tai ir augsts ievainojamības līmenis. Tai ir nepieciešama īpaša aizsardzība pret vardarbību, aģesiju un negatīvo, kas tiek pārraidīts televīzijā un multiplikācijas filmās. „Televīzijas aparāts tiek uzlūkots kā iebrucējs mājas aizsargājošajā vidē, ienesot ārpusaules skarbās realitātes dzīvojamajā istabā un piepildot bērnu prātus ar seksu un vardarbību. (..) Televīzija kā komunikācijas līdzeklis nevar tikt izolēts no citām ietekmēm bērna dzīvē. Televīzijas un mediju ietekme vispār ir iedarbojusies un ir daļa no sociālo attiecību formas, kas apvienojas, lai veidotu bērniības pieredzi. Bērni neidentificējas ar vienu vienīgu avotu vai ietekmi, tos ietekmē arī viņu ģimenes, vienaudži, skola un citi. Televīzija ir tikai viens komponents, viens identifikācijas un

ietekmes avots starp daudziem. Neapšaubāms ir tas, ka televīzija ir daudz piemērotāka iepriekš eksistējošu attieksmju un pieredzes pastiprināšanai bērnos, nekā radikālai pārveidošanai un uzvedības mainīšanai.”¹⁰

Pastiprināta interese par multiplikācijas filmām rodas tieši pirmsskolas vecumā, kad bērna izpratnē vidusceļa starp pretmetiem vēl nav. Bērnu auditorijai svarīgs ir multiplikācijas filmas sākums un beigas, un pats aizraujošākais starp sākumu un beigām – multiplikācijas filmas labā varoņa cīņa ar ļauno. Bērns, skatoties multiplikācijas filmas, mēģina tās pielīdzināt sev saprotamām vērtību skalām, lai vēlāk tās atdarinātu reālajā dzīvē, saskarē ar līdzcilvēkiem. Problēma slēpjas apstākļi, ka ne vienmēr bērnu auditorijai adresētajās multiplikācijas filmās ir saprotams, kurš no varoņiem ir labs un kurš slikts. Viena no tādām multiplikācijas filmām ir „Toms un Džerijs”, kurai ir raksturīgs ne tikai tas, ka nav skaidri saprotams, kurš no varoņiem ir pozitīvais varonis un kurš negatīvais, bet arī multiplikācijas filmas specifiskā būtība. Tai nav ne sākuma, ne beigu, visa multiplikācijas filma sastāv no nepārtrauktas cīņas starp Tomu un Džeriju. Skatoties šādas multiplikācijas filmas, bērnam nepieciešama nobrieduša cilvēka klātbūtne un komentāri, kāpēc ne vienmēr multiplikācijas filmas beigās labais varonis uzvar un tiek apbalvots, savukārt ļaunais varonis – sodīts.

Pirmsskolas vecuma bērniem ir svarīgi multiplikācijas filmu saturu salīdzināt ar realitāti, un pārbaudīt, kas no multiplikācijas filmās demonstrētā ir īsts un kas izdomāts. Multiplikācijas filmas ietekmē to, kā bērni definē realitātes jēdzienus un savas fantāzijas. Multiplikācijas filmu salīdzināšanu ar realitāti veic arī jaunāki skatītāji. „Īpaši nemācīti to darīt, bērni tomēr izdara savus vērtējumus par televīzijas programmu realitāti. Balstoties uz savām pieaugošajām zināšanām gan par ikdienas pasauli, gan par mediju, viņi izdara paaugstināti sarežģītus vērtējumus par to, kas ir “īsts” televīzijā.”¹¹

Ir bērni, kas medijos redzētai vardarbībai un agresijai pakļaujas vairāk, un ir bērni, kas - mazāk. Vieni no bērniem, kas multiplikācijas filmās un televīzijā demonstrētajai vardarbībai var pakļauties vieglāk, nekā citi, ir tā sauktie *heavy viewers*. Tie ir bērni,

¹⁰ Casey, B., Casey, N., Cavert, B., French, L. and Lewis, J. (2001). *Television Studies*. London and New York. 22. p.

¹¹ Chandler, D. (1995). *Children's Understanding of What is "Real" on Television*. Retrieved April 14, 2007 from <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/short/realrev.html>

kas ļoti daudz skatās televizoru (sešas stundas dienā un vairāk), tāpēc neizbēgami ir vairāk pakļauti vardarbības ietekmei, nekā pārējie, ņemot vērā lielo vardarbības klātbūtni šajā medijā. Var pastāvēt arī citi individuāli faktori, kas veicina tik lielu laika pavadīšanu pie televizora ekrāna. Tikpat riskanta grupa ir pārējo atstumtie bērni, kam televīzija nodrošina to, ko viņi nevar iegūt reālajā sociālajā dzīvē. Televīzija uz atstumtajiem bērniem iedarbojas kā draugs, mierinātājs, brīvā laika aizpildītājs, ko šie bērni varētu pavadīt kontaktējoties ar citiem. Tiek uzskatīts, ka multiplikācijas filmās demonstrētajai vardarbībai vieglāk pakļaujas arī tie bērni, kas nāk no demogrāfiski un ekonomiski zemāku līmeņu valstīm un ģimenēm, un ko raksturo zemāks inteliģences līmenis. Maznodrošināto ģimeņu bērnu vecākiem bieži vien nepietiek laika saviem bērniem, tāpēc maznodrošinātajās ģimenēs centrālā audzināšanas un laika aizpildīšanas loma var tikt atvēlēta televīzijai. Līdz ar to var secināt, ka šādi bērni vardarbības ainām televīzijā ir pakļauti vairāk kā pārējie. Jo vecāki ir mazāk brīvi, lai savu laiku un uzmanību veltītu bērnam, jo vairāk laika bērns pavada, skatoties televizoru. Bieži vien skatās arī neesot klāt kādam pieaugušajam, kas redzēto varētu izskaidrot, komentēt vai pārrunāt. Pieaugušo komentāri un diskusijas ar bērnu par televīzijā redzēto var samazināt vardarbības ietekmi uz bērnu.

4. Jaunu uzvedību mācīšanās process

Alberts Bandura 20. gadsimta 60. gados izstrādāja Sociālās iemācīšanās teoriju (saukta arī par vārīgās iemācīšanās vai modelēšanas teoriju), kas iespējams ir pazīstamākā, labākā un arī pilnīgākā no teorijām par plašsaziņas līdzekļos demonstrētās agresijas ietekmi un efektiem uz auditoriju. Sociālās iemācīšanās teorija sevī ietver kā kognitīvās, tā arī uzvedības struktūras, jo tās pamatā ir tādi trīs elementi, kā uzmanība, attieksme un motivācija. „A. Banduras piedāvāto Sociālās iemācīšanās teoriju pielieto cilvēku agresijas un psiholoģisko traucējumu, īpaši uzvedības izmaiņu, izprašanai un izskaidrošanai. Banduras izstrādātā un piedāvātā teorija ir arī teorētisks pamats uzvedības modelēšanas tehnikai, ko vēlākajos gados viņš pats pielietoja apmācības un treniņu programmās, ko organizēja un vadīja. Teorijas pamatlicējs uzskata, ka vērojot dažādas rīcības un uzvedības televīzijā, indivīds modelē, atdarina, piesavinās un mācās uzvedības, izvērtē, kāda uzvedība tiek apbalvota un kāda – sodīta. Skatītāji parasti imitē to rīcību, kas tiek apbalvota, jo arī paši vēlas sasniegt apbalvojumus vai citu atzinību par savu rīcību.”¹² Multiplikācijas filmu raksturīga pazīme ir tā, ka apbalvojumus parasti saņem varoņi, kuru uzvedība un rīcība ir bijusi agresīva un vardarbīga.

Sociālās iemācīšanās teorija ir viena no vadošajām teorijām par cilvēka uzvedību un rīcību. Pats teorijas pamatlicējs un arī citi pētnieki to pielieto arī saistībā ar masu komunikācijas pētījumiem, mediju izraisīto efektu uz to patērētājiem skaidrošanai. Teorijas pamatnostādnes pierāda un argumentē, ka bērni un pieaugušie iegūst attieksmes, emocionālas reakcijas un jaunus uzvedības stilus caur televīzijā redzētā modelēšanu. Pēc Banduras uzskatiem, vardarbība televīzijā var radīt vardarbīgu realitāti.

„Veicot savus novērojumus un eksperimentus, plašsaziņas līdzekļos atspoguļotās vardarbības ietekmes izpētīšanai uz bērniem, A. Bandura demonstrēja, ka tiem bērniem, kas redzējuši filmētas vardarbīgas darbības, ir lielāka varbūtība redzēto atdarināt, nekā tiem bērniem, kas šīs uzvedības ir redzējuši modelētas dzīvē. No šī eksperimentos iegūtā atklājuma izriet, ka modelēšanu iespaido citas bērna

¹² Alexander, A. *Children and Television*. Retrieved March 3, 2007 from <http://www.museum.tv/archives/etv/C/htmlC/childrenand/childrenand.htm>

īpašības, piemēram, iepriekšējais agresivitātes līmenis vai uzbudinātība pret vardarbīgām ainām televīzijā vai multiplikācijas filmās. Šo eksperimentu, kas ir pazīstams arī kā „Bobo lelles” nodarbības, būtība bija pierādīt, ka bērniem nav grūtību imitēt un modelēt uzvedības, ko viņi novērojuši multiplikācijas filmās un televīzijā.”¹³

Televīzijā demonstrētās vardarbības mācīšanās un atdarināšanas procesa aprakstīšanai izmanto trīs teorētiskus pamata modeļus: sociālās mācīšanās teoriju, praiminga efektu teoriju un mācīšanās sociālās attīstības modeli.

Pēc Alberta Banduras uzskatiem, iemācīšanās varētu būt ļoti grūta, ja indivīds paļautos vienīgi uz savas rīcības efektiem. Tādēļ Sociālās iemācīšanās teorija uzsver novērošanas un uzvedību, attieksmju un emocionālu reakciju modelēšanas nepieciešamību. Parasti notiek tā, ka vairums indivīda uzvedību ir iemācītas modelēšanas ceļā, novērojot citu cilvēku rīcības un uzvedības formas, un to, kā tiek izpildītas citas uzvedības. Daudzos gadījumos šī kodētā informācija kalpo par ceļvedi turpmākai rīcībai, kas attīstās no iepriekšiemācītās. Sociālā iemācīšanās teorija izskaidro cilvēka uzvedību ilgstošā abpusējā interakcijā ar kognitīvām, uzvedības un apkārtējās vides ietekmēm.

„Iemācīšanās pamatā ir uzmanība, kurā ir ietverti modelētie notikumi (iezīmes, emocionālas vērtības, sarežģītība, izplatība, funkcionāla nozīme) un novērotāja īpašības (sensorie dotumi, pagātnes pastiprinājums) un saglabāšana, ko dēvē arī par aizturi. Saglabāšanā ietilpst simboliska kodēšana, kognitīva organizēšana, simbolisks atkārtojums un kustību atkārtojums.”¹⁴ Tāpat iemācīšanās pamatā svarīga loma ir kustību atveidošanai, kas ietver fiziskās spējas, attēlošanas pašnovērošanu un atgriezeniskās saites precizitāti, un motivācijai, kas nozīmē ārēju, aizstājošu pastiprināšanu. „Motivējošie efekti nerodas no izvirzītajiem mērķiem kā tādiem, to rašanās drīzāk ir saistīta ar to apstākli, ka cilvēki paši savai uzvedībai dod novērtējumu. Mērķi nosaka pieņemtās prasības pozitīvam pašnovērtējumam. Atliek tikai indivīdiem noformulēt pašu apmierinošus noteikumus mērķa sasniegšanai, kā viņi sāk pielikt daudz spēka, līdz iznākums atbildīs tam līmenim, ko viņi cenšas

¹³ Alexander, A. *Children and Television*. Retrieved March 3, 2007 from <http://www.museum.tv/archives/etv/C/htmlC/childrenand/childrenand.htm>

¹⁴ Бандура, А. (2000). *Теория социального научения*. Евразия. 224.с.

sasniegt.”¹⁵ Lai novēroto agresiju un vardarbīgo rīcību, kas redzēta televīzijā vai multiplikācijas filmās, indivīds īstenotu reāli, viņam ir nepieciešams iziet trīs svarīgus etapus – uzmanību, saglabāšanu un motivāciju.

Sociālās iemācīšanās augstākais līmenis tiek sasniegts, sākumā organizējot un atkārtojot modelētu uzvedību simboliski, un tad īstenojot to atklāti un neslēpti. Tas notiek tāpēc, ka kodējot modelēto uzvedību vārdos vai tēlos, rodas labāka saglabāšana, nekā vienkārši to novērojot. Vēl viens svarīgs sociālās iemācīšanās pamatprincips uzsver, ka indivīdi vieglāk un ātrāk piesavinās tādu modelētu uzvedību, kuras rezultātus ir iespējams novērtēt. Ātrāk un vieglāk tiek pieņemta arī tāda modelēta uzvedība, kurai ir funkcionāla vērtība, kuras modelis ir līdzīgs novērotāja uzvedībai, un kuru indivīds apbrīno.

Termins „modelēšana” attiecas uz indivīda reakcijas uz dažādām lietām un parādībām novērošanu un vēlāk šo reakciju modelēšanu. Modelēšanai var būt lielāka ietekme nekā tiešai un nepastarpinātai pieredzei, jo tās svarīgākais un nozīmīgākais priekšnoteikums ir tāds, ka indivīdi uzvedības un rīcības var mācīties novērojot citus.

„Indivīds var iemācīties visdažādākās uzvedības formas tāpēc, ka nemitīgi notiek verbālās informācijas pārvešana no cilvēka uz cilvēku un indivīdam ir daudz iespēju, ne tikai televīzijā vai multiplikācijas filmās, bet arī reālajā pasaulē sev apkārt vērot citu cilvēku rīcības un uzvedības. Indivīds mācās ne tikai atdarinot novērotās uzvedības un rīcības, bet arī novērojot citu cilvēku uzvedību un rīcību radītās sekas un izraisītās emocijas.”¹⁶ Autore pieņem, ka atdarinot un modelējot novērotās rīcības, indivīds var iemācīties arī pavisam jaunas un nekur nenovērotas uzvedības. Tas var notikt tāpēc, ka ar modelēšanas procesu starpniecību novērotājs formulē uzvedības noteikumus, izrietošus no iepriekšējām uzvedībām un reakcijām, kas ļauj viņam uzzināt un iemācīties vairāk par to, ko viņš jau ir dzirdējis un redzējis. Rezultātā var rasties situācija, ka novērotāja uzvedība var būt stipri atšķirīga no tās uzvedības, ko viņš ir redzējis un vēlējies piesavināties un iemācīties. Novērotā uzvedība un

¹⁵ Бандура, А. (2000). *Теория социального научения*. Евразия. 224.с.

¹⁶ Alexander, A. *Children and Television*. Retrieved March 3, 2007 from <http://www.museum.tv/archives/etv/C/htmlC/childrenand/childrenand.htm>

ilglaicīgajā atmiņā iekodētā informācija indivīdam kalpo par orientieri sava izvirzītā mērķa sasniegšanai.

„Saglabāšanā, kas ir nākamais etaps pēc uzmanības, indivīdiem ir iespēja apgūt jaunas rīcības un uzvedības, neizmantojot praksi vai tiešu pastiprināšanu. Notikumi tiek aizturēti un saglabāti divos veidos – caur tēliem un caur verbāliem kodiem. Mācīšanās, izmantojot modelēšanas tehniku, ir vairāk abstrakta, nevis vienkārša atdarināšana.”¹⁷

Izanalizējot Banduras uzskatus par jaunu uzvedību mācīšanos no televīzijā demonstrētajām, autore izdara savus pieņēmumus un konceptīvo nostādni par vardarbību multiplikācijas filmās un tās iespējamajiem efektiem uz bērnu auditoriju.

Indivīda uzmanība pret agresiju un vardarbīgiem skatiem televīzijā un multiplikācijas filmās tiek piesaistīta radot sajūtu, ka viņš tādas sajūtas, ko piedāvā un rada demonstrētā vardarbība, vēl nav sajutis. Televīzijā strādājošie, kā arī filmas un multiplikācijas filmas veidojošie profesionāļi parasti ir eksperti uzmanības piesaistīšanas un noturēšanas jautājumos un prasmē. Agresija un vardarbība televīzijas un mutliplikācijas filmu skatītāja uzmanību piesaista arī tāpēc, ka tā ir vienkārša, īpatnēja, plaši izplatīta, lietderīga un pozitīvi, nenosodoši atainota. Agresijas prastumu un vienkāršību uzsver arī Alberts Bandura.

Demonstrētā agresija un vardarbība ir vienkārša tāpēc, ka nekas nav izsmalcināts, viss tiek parādīts ļoti vienkāršoti un prasti, tā, lai to būtu iespējams viegli un bez piepūles uztvert un saprast pat mazam bērnam. Analizējot A. Banduras uzskatus par vardarbības raksturu televīzijā, var secināt, ka agresija īpatnēja ir tāpēc, ka prosociāla uzvedība, piemēram, līdzjūtība, kontrole pār dusmām un aizkavēts atalgojums izskatās smieklīgi kopā ar vardarbīgas rīcības epizodēm televīzijā. Agresija televīzijā un multiplikācijas filmās ir pieprasīta parādība, tāpēc ir ļoti izplatīta, vardarbīgas ainas aizņem lielu daļu raidlaika, īpaši spilgti šī tendence atklājas vakara un brīvdienu programmās.

Kadri ar fiziska spēka izmantošanu ir saistoši tāpēc, ka tie rosina sajūtas, ka vardarbība ir atrisinājums cilvēku problēmām. Agresija filmās un mutliplikācijas filmās tiek prezentēta kā dzīves stratēģija, svarīga nepieciešamība, tāpēc arī to uzskata

¹⁷ Бандура, А. (2000). *Теория социального научения*. Евразия. 226.с.

par lietderīgu – tā liek indivīdam domāt – ja viņam piemīt agresīva un vardarbīga uzvedība, viņš var atrisināt visas problēmas. Vardarbība var iegūt arī pozitīvu niansi, gadījumos, kad tiek pielietota cēliem nolūkiem un labiem mērķiem. Skatoties demonstrēto vardarbību, indivīdam rodas iespaids, ka agresija var atrisināt jebkura veida problēmas un nepatīkšanas. Multiplikācijas filmās un televīzijā indivīdiem iespējams novērot tik daudz dažādu uzvedību no tik daudz cilvēkiem, cik reālajā dzīvē viņi iespējams nemaz nepazīst, no kā izriet, ka plašsaziņas līdzekļi paplašina cilvēku iespējas izvēlēties iespējamās uzvedības, pirms tam novērotas kur citur.

Lielu laika daudzumu pavadot pie televizora ekrāna, bērnam var rasties grūtības atdalīt un atšķirt televīzijā demonstrēto vai multiplikācijas filmu pasauli no reālās pasaules. Pirmsskolas vecuma bērns var aktīvi pārdzīvot līdzīgu un izdzīvot multiplikācijas filmās redzēto, bet arvien mazāk vēlēties izdzīvot reālo pasauli, ja tā viņam nešķiet tik aizraujoša un interesanta. Plašsaziņas līdzekļi vinveidīgi veido bērnu intelektus un prasmes, attālinot no sociālajai attīstībai nepieciešamajām aktivitātēm. Multiplikācijas filmās un televīzija neattīsta bērna komunikācijas spējas, valodu, emocijas, realitātes nošķiršanu no iedomātās fantāzijas. Multiplikācijas filmu pasaule, kurā ar tehniskiem paņēmieniem tiek mainīts laiks un telpa, bērnam var radīt haosa izjūtu. Ja pie televizora tiek pavadīts ļoti daudz laika, var rasties traucējumi elementāru cēloņsakarību izpratnē reālajā pasaulē. Ja krāsainā un daudzdimensiālā pasaule tiek pieņemta kā realitāte, bērnam var rasties dažādi psihiski un fiziski traucējumi. Vairāki autori uzsver, ja bērns multiplikācijas filmās un televizoru bieži vien skatās viens pats un viņam blakus nav neviena, kas izskaidrotu redzēto, bailes un neatbildēti jautājumi par novēroto ar laiku var izpausties kā dažādi psihiski traucējumi, bezmiegs, depresija, bailes vai agresija. Svarīga ir ne tikai pieauguša cilvēka klātbūtne laikā, kad bērns skatās multiplikācijas filmās, bet arī multiplikācijas filmu satura kvalitāte, jo vairumā scenāriju tiek demonstrēti pieaugušo pasaules noziedzīgie elementi, varoņu deformētā morāle un atkāpšanās no ētikas normām, ko bērns novēro un mēģina iemācīties.

3.2. Iemācīšanās, izmantojot novērošanu

Novērotāji jeb televīzijas skatītāji, vērojot attēlotās rīcības un darbības, pieņem modelētās darbības simboliskos tēlus, kas viņiem kalpo kā atbilstošas vai neatbilstošas

uzvedības prototipi. Iemācīšanās caur novērošanu tiek regulēta ar četriem komponentiem, kas savstarpēji mijiedarbojas: uzmanību, saglabāšanu, kustību atveidošanu un motivāciju. Uzmanības procesi – indivīds, vērojot modulēto uzvedību to uztver kā tiešu. Saglabājot redzēto, indivīds atceras uzvedību, ko ir novērojis agrāk (tā ir ilglaicīga saglabāšana). Kustību atveidošanas procesā indivīds atveido simbolos iekodētās atmiņas par iepriekš novēroto uzvedību jaunā atbildes formā. Ja indivīdam nepiemīt pozitīvs pastiprinājums, viņš kopē televīzijā novēroto uzvedību reālajā dzīvē.

Indivīds var iemācīties ļoti daudz no novērotajām uzvedībām kopēt reālajā dzīvē, galvenais priekšnoteikums ir, lai viņš izprot novērotās uzvedības raksturu. Nepietiek ar vienkāršu vērošanu, indivīdam ir nepieciešams saprast, kam tieši novērotajā uzvedībā ir jāpievērš pastiprināta uzmanība, lai iemācītos redzēto imitēt un atveidot reāli. Novērošanas procesi ietekmē to, cik pareizi indivīds iemācās un atveido redzēto uzvedību novērošanas rezultātā. „Faktori, kas ietver novērotāju, modulēto uzvedību un indivīda strukturētu redzētā atveidošanu, var lielā mērā ietekmēt apstākli, ka daļa novērotās uzvedības tiks pieņemta un iekodēta ilglaicīgajā atmiņā.”¹⁸ Alberts Bandura norāda, ka to, vai indivīds pieņems un atveidos novēroto, ietekmē arī cilvēka asociatīvie modeļi. Liela nozīme tam, cik viegli indivīds novēroto pieņems un atveidos, ir arī tam, vai novērotā uzvedība tiek apbalvota vai sodīta. Rīcību, kas tiek apbalvota, novērotāji pieņems un savā atmiņā saglabās, lai vēlāk to atveidotu, vieglāk un ātrāk. Šis apstāklis ietekmē to, kuras uzvedības indivīds pieņems, kā sev piemērotas un kuras ignorēs. Liela nozīme ir arī pašas uzvedības pievilcībai. Uzvedības, kurām piemīt harizmātisks raksturs, skatītāju piesaista vairāk kā tās uzvedības, kuras raksturo nepatīkamas īpašības. Novērošanas stadijā svarīgas ir novērotāja personīgās īpašības un motivācija, lai iemācītos novēroto. Uzvedības, kuras cilvēkam ir iespējams novērot biežāk par citām, iespējams, arī biežāk tiks saglabātas atmiņā un realizētas. Līdz ar to var secināt, ka vardarbība, ja tā tiek bieži demonstrēta multiplikācijas filmās, vieglāk saglabāsies bērnu atmiņās un tiks atveidota reāli.

Saglabāšanas procesi ietver novērotās uzvedības ilglaicīgu atcerēšanos. Novērotās uzvedības nebūs efektīvas, ja novērotājs tās neatcerēsies. Neatceroties

¹⁸ Хьелл, Л., Зиглер, Д. *Социально-когнитивное направление в теории личности. А. Бандура и Дж. Роттер*. См. 5. Апреля 2007. г. http://www.socioègo.ru/teoriya/teor_lich/ch2.html#11

uzvedības un nesaglabājot redzēto savā atmiņā, viņš nevarēs tās iemācīties. Sociālās iemācīšanās teorijas pamatlicējs Alberts Bandura piedāvā divas galvenās reprezentatīvās sistēmas, ar kuru palīdzību notiek novērotā atcerēšanās un saglabāšana. Pirmā no šīm sistēmām ir tēlainā kodēšana. „Ņemot vērā to, kā cilvēks sensorās iemācīšanās procesā novēro modelētos stimulus, rodas ļoti iedarbīgi un viegli atveidojami tēli, kas tika novēroti. Iedomātie tēli veidojas tā, ka ikviena atsaukšanās uz notikumu, kas novērots agrāk, uzreiz izsauc fizisku stimulu tēlu.”¹⁹ Vizuālajiem tēliem ir spēja viegli iedarboties un ietekmēt tieši bērnus, lai viņi mācās novēroto uzvedību. Otrā reprezentatīvā sistēma ietver sevī agrāk novēroto notikumu verbālo kodēšanu. Indivīds, vērojot uzvedības, atkārto vai arī sev stāsta, kas ir jādara, lai konkrēto uzvedību atcerētos un iemācītos, un tad, kad viņš ir tai gatavs, verbālais kods dod attiecīgu signālu. Arī verbālajiem kodiem ir spēja iemācīt agrāk redzētu uzvedību, tāpēc ka tie sevī glabā informāciju par iepriekš novēroto.

Kustību atveidošanas process sevī ietver atmiņā simboliski iekodētās un saglabātās informācijas pārmešanu uzvedībā. Lai novēroto uzvedību iemācītos pilnīgi pareizi, reizēm ir nepieciešama ilgāka prakse un treniņi.

Motivācijas process liecina par to, kādiem signāliem, asociācijām, modeļiem, uzvedībām indivīds pievērsīs pastiprinātāku uzmanību, kuras no redzētajām uzvedībām viņš pēc iespējas ātrāk centīsies iemācīties un pielietot reāli. Alberts Bandura uzsver, ka tieši motivācijai ir svarīgākā loma, lai cilvēks novēroto mācītos, nevis tam, cik sarežģīta vai ilgstoša šī iemācīšanās varētu būt. Indivīds nemācīsies novērotās uzvedības, lai cik vienkāršas arī tās nebūtu, ja viņam nebūs stimula to iemācīties un darīt. Jo lielāka ir motivācija iemācīties un pielietot novēroto uzvedību, jo ātrāk tas tiks izdarīts. Par stimulu un motivāciju redzēto iemācīties var kalpot apstākļi, ka redzētā uzvedība tiek apbalvota, novērotais indivīds par savu rīcību saņem balvu. Šāds stimulants var ietekmēt pat tos skatītājus, kuriem nav nekādas motivācijas iemācīties redzēto. Multiplikācijas filmās bērniem tāda slēpta motivācija ir

¹⁹ Хьелл, Л., Зиглер, Д. *Социально-когнитивное направление в теории личности. А. Бандура и Дж. Роттер*. См. 5. Апрель 2007. г. http://www.socioègo.ru/teoriya/teor_lich/ch2.html#11

raksturīga diezgan bieži. Multifilmas varonis parasti saņem atalgojumu par savu rīcību, pat ja tā nereti ir vardarbīga. Var secināt, ka skatītājs saņem stimulu un motivāciju redzēto uzvedību iemācīties, lai tāpat kā attēlotais multiplikācijas filmas varonis par savu rīcību saņemtu apbalvojumu. Bērnu auditorijai vēlēšanās par savu rīcību iegūt atalgojumu ir īpaši spēcīga, taču viņiem vēl nav tik attīstītas spējas spriest, kāda uzvedība ir laba un kāda nē.

Empīriskā daļa

Pētnieciskā metode - kontentanalīze

Kontentanalīze, saukta arī par tekstuālo analīzi, ir standarta metode sociālo zinātņu pētniecībā. Tā ir dažādi ierakstītu komunikācijas veidu (piemēram, audio un video ieraksti, grāmatas) pētniecība. Harold Lasswell ir formulējis galvenos kontentanalīzes jautājumus: „Kas, ko saka, kam, kādā pakāpē, un ar kādu efektu?” Masu komunikācijas pētījumos kontentanalīze arvien populārāka kļūst kopš 20. gadsimta 80 gadiem.

„Kontentanalīze, kā arī vēsturiski salīdzinošie pētījumi un statistikas datu analīze, pieskaitāma tā sauktajām "neuzbāzīgajām" metodēm, kuru priekšrocība ir saistāma ar pētniecisku tehniku, kas neiejaucas un ir nereaktīva attiecībā uz pētāmo objektu. Tādējādi tiek samazinātas kļūdas, kas var rasties, ja pētāmais fenomens, piemēram, uzvedības subjekts apzinās zinātniskās novērošanas faktu, reagē uz sev piešķirto lomu vai to ietekmē eksperimenta veicējs vai intervētājs.”²⁰

„Kontentanalīze ir pētniecības metode objektīvai, sistemātiskai un kvantitatīvai komunikācijas skaidra satura aprakstīšanai.”²¹ Tā ir klasiskā kontentanalīzes definīcija, ko 1952. gadā izstrādāja Berlsons. Objektivitāte ir pretēja subjektīvajam viedoklim un impresionismam. Objektivitāte kontentanalīzē tiek panākta ar analīzes kategoriju palīdzību, kas ir definētas tik precīzi, ka dažādi cilvēki var šīs kategorijas piemērot vienam un tam pašam saturam un iegūt līdzīgus rezultātus. Ja objektivitātes vietā ir subjektivitāte, katrs cilvēks iegūst savu kontentalīzi. Ar objektivitāti panāk to, ka rezultāti ir atkarīgi no paša satura un analīzes, nevis no analizētāja. Sistemātiskums nodrošina analīzes izkārtojumu tā, lai tiktu aisargāti tie svarīgie dati, kas nepieciešami pētāmās problēmas vai hipotēzes izpētei. Kontentanalīzes metode ļauj pētnieciski iekļaut lielāku daļu tekstuālas informācijas un sistemātiski identificēt tās īpašības. Tekstuālajai informācijai jābūt kategorizētai saskaņā ar teorētisko struktūru, lai tā nodrošinātu satura izpēti. Šī metode ir

²⁰ Šulmane, I. (2001). *Masu mediju kontentanalīze*. Sk. 2007. gada 18. maijā.
<http://209.85.135.104/search?q=cache:1EoX8OjoWbMJ:www.lu.lv/szf/faili/Kontentanalize.doc+kvantitat%C4%ABv%C4%81+kontental%C4%ABze+masu+komunik%C4%81cij%C4%81&hl=lv&ct=clnk&cd=1&gl=lv>

²¹ Stempel III, G.H., Westley B.H. (1981). *Research Methods in Mass Communication*. Englewood Cliffs. 120 p.

plašsaziņas līdzekļu novērtējuma un analīzes elements. Ikvienai kontentanalīzei ir jāatkāpjas no hipotēzes. Kontentanalīzes spriedumi nedrīkst balstīties uz vērtību apgalvojumiem. Tiem ir jābalstās uz zināšanām. Kontentanalīzes, kas ir balstītas uz subjektīviem spriedumiem, nav tik vērtīgas.

“Kontentanalīzi lieto tad, ja nepieciešama precizitāte un objektivitāte, analizējamais materiāls ir apjomā liels un vienveidīgs, analizējamās kategorijas tekstos parādās pietiekami bieži, pētāmās problēmas izpētei ir svarīga informācijas avotam raksturīgā valoda un tās specifiski raksturlielumi un tekstā meklējamās acīm redzamās nozīmes.”²²

Kontentanalīzes mērķis un uzdevums ir plašsaziņas līdzekļu ietekmes pamatu izpēte. Tā darbojas kā indikators dažādiem aplēptiem spēkiem un ietekmēm. Cēloņi sistemātiskiem pētījumiem masu mediju satura jomā izriet no intereses par masu komunikācijas iespējamajiem efektiem. Pēc satura spriež par komunikatoru, plašsaziņas līdzekļu patērētāju pieprasījumu, auditorijas raksturlielumiem un potenciālajām ietekmēm uz auditoriju. Kontentanalīzei jāatklāj indivīda, grupas, institūcijas vai sabiedrības uzmanības fokuss, jāsalīdzina savā starpā plašsaziņas līdzekļi un komunikācijas “līmeņi”, kā arī komunikācijas saturs un realitāte. Viens no kontentanalīzes uzdevumiem ir arī attieksmes vai uzvedības reakcijas aprakstīšana uz komunikāciju.

Holsti 1969. gadā izstrādāja kontentanalīzes piecpadsmit pielietojumus trīs pamatkategorijās: tā izdara secinājumus par komunikācijas iepriekšējiem noteikumiem, apraksta un izdara secinājumus par komunikācijas īpašībām, izdara secinājumus par komunikācijas efektiem, kā arī ievieto šos pielietojumus galvenās komunikācijas paradīgas kontekstā.

Mūsdienās kontentanalīzi galvenokārt pielieto masu komunikācijas, reklāmas un sabiedrisko attiecību pētījumos. Tās biežākie pielietojumi ir komunikācijas satura, tā dinamikas, attīstības aprakstīšana, ziņu raksturojošās hipotēzes pārbaude, mediju satura salīdzināšana ar realitāti, kā arī sabiedrisku grupu, institūciju, indivīdu tēlu vai

²²Šulmane, I. (2001). *Masu mediju kontentanalīze*. Sk. 2007. gada 18. maijā.
<http://209.85.135.104/search?q=cache:1EoX8OjoWbMJ:www.lu.lv/szf/faili/Kontentanalize.doc+kvantitat%C4%ABv%C4%81+kontental%C4%ABze+masu+komunik%C4%81cij%C4%81&hl=lv&ct=clnk&cd=1&gl=lv>

psiholoģiskā stāvokļa pētīšana masu saziņas līdzekļos. Kontentanalīze atklāj internacionālās atšķirības komunikācijas saturā, identificē komunikatoru raksturojošās īpatnības un mērķus, izdara pieņēmumus par komunikācijas mērķi un izpēta komunikācijas efektus, kas ir viens no primajiem etapiem masu mediju efektu pētīšanā.

Analīzes mērķis ir komunikācijas īpašību aprakstīšana un secinājumu izdarīšana, kas tiek veikta ar tādu elementu, kā kanāls, ziņojums un saņēmējs starpniecību. Ar kontentanalīzes palīdzību tiek pētīts stils un tehnika, ar kādu tiek panākts mērķis. Tāpat tiek analizētas komunikācijas satura tendences. Kontentanalīze apskata receptoru komunikācijas veidus. Pētot efektus tiek izdarīti secinājumi par komunikācijas sekām un reakciju, kas tiek atstāta, analizējot informācijas plūsmu un vērtējot auditorijas atbildes reakciju ar dekodēšanas procesa palīdzību uz to.

Lai veiktu kontentanalīzi, ir jānoformulē pētnieciskais jautājums, jādefinē ģenerālais kopums un izlases kopums, jāizvēlas skaitīšanas vienības, analīzes kategorijas un indikatori. Jāveic pilotāža, rezultātu drošuma mērījums un pati kodēšana, ko noslēdz datu ievadīšana, apstrāde un analīze.

Izvēlētās kategorijas nedrīkst būt neskaidras, netiešas, pētāmo lauku un jautājumu neatspoguļojošas. Tās nedrīkst pārklāties savā starpā, tām jābūt skaidri nodalītām vienai no otras, lai iegūtie rezultāti būtu pēc iespējas pilnīgāki, patiesāki. Katrai no kategorijām, kas ir izvēlētas, ir jāattiecas tikai uz vienu nozīmes dimensiju, tām savstarpēji jāizslēdz vienai otru.

„Kā norāda Klaus Krippendorff, katrā kontentanalīzē ir jāpievēršas sešiem jautājumiem:

- 1) kādi dati tiek analizēti?
- 2) kā tie ir definēti?
- 3) kāda ir kopaina, no kuras tie ir ņemti?
- 4) kāds ir konteksts, saskaņā ar kuru šie dati ir analizēti?
- 5) kādas ir analīzes robežas?

6) kāds ir secinājuma mērķis?”²³

Kontentanalīzē par pamatu tiek ņemts uzskats, ka tie vārdi un frāzes, kas tiek atkārtoti visbiežāk, atspoguļo svarīgas problēmas un patieso situāciju komunikācijā. Kvantitatīvās kontentanalīzes uzdevums ir pētīt vārdu un atstarpju skaitu (piemēram, avīžu rakstos), laika daudzumu (televīzijā un radio) un konteksta atslēgvārdu biežumu. „Lai izdarītu patiesus secinājumus no teksta satura, klasifikācijas procedūrai jābūt uzticamai un konsekventai, uzskata Robert Philip Weber.”²⁴ Kontentanalīzei jābūt piemērotai saturam, jāanalizē vārdi un teksti, to nozīmes.

Atšķirībā no kvantitatīvās, kvalitatīvā kontentanalīze nevis skaita vārdus un izteiksmes līdzekļus tekstā, bet gan apraksta to nozīmi un efektivitāti.

Kontentanalīze kā pētnieciskā metode bakalaura darbā ir vērtīga ar to, ka ļauj gūt ieskatu multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” desmit dažādu gadu sērijās un pārlicināties, cik daudz vardarbības un agresijas elementu ir šajā multiplikācijas filmā, cik vardarbīgs ir tās saturs un varoņi. Ar kontentanalīzes palīdzību var mēģināt noskaidrot, kuru gadu multiplikācijas filmas sērijas ir agresīvākas, cik bieži pāridarītājs ir bijis Toms vai Džerijs un cik bieži katrs no varoņiem ir bijis upuris. Tāpat svarīgi ir izpētīt, cik bieži vardarbīgā rīcība ir sodīta, bet pozitīvā - apbalvota.

Multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” desmit sēriju kontentanalīze

Kontentanalīzes pētnieciskais jautājums ir vardarbības atspoguļojums multiplikācijas filmā “Toms un Džerijs” un, vai pāridarītājs un negatīvais varonis par savu rīcību vienmēr saņem sodu, bet pozitīvais varonis tiek atalgots. Pirmsskolas vecuma bērniem, kas vēl nevar spriest un analizēt multiplikācijas filmās redzēto, bet var novērot un mācīties tur demonstrētās uzvedības, ir īpaši svarīgi saprast, kāpēc multiplikācijas filmās ne vienmēr pozitīvais varonis tiek atalgots, bet negatīvais – sodīts. Reizēm notiek otrādi, kā rezultātā vardarbīga rīcība bērnam var šķist pieņemamāka, jo par to multiplikācijas filmas varonis saņem balvu.

²³ Sk. 2007. gada 25 aprīlī

http://66.102.9.104/search?q=cache:YXB_14AfTVkJ:en.wikipedia.org/wiki/Content_analysis+content+analysis&hl=lv&ct=clnk&cd=1&gl=lv

²⁴ Turpat.

Kontentanalīzei tika atlasītas desmit multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” sērijas no 1943. līdz 1960. gadam. Tās ir: “Yankee doudle mouse” (1943), “Zoot cat” (1944), “Tee for two” (1945), “Solid serenade” (1946), “Dr. Jekyll and Mr. Mouse” (1947), “The Little Orphan” (1948), “Jerry’s diary” (1949), “Jerry and the lion” (1950), “Johann Mouse” (1953) un “Mice follies” (1960).

Kā skaitīšanas vienība multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” desmit sēriju kontentanalīzē ir ņemts sižets.

Materiāli tika analizēti pēc sekojošām kategorijām: multiplikācijas filmas sērijas nosaukums, izdošanas gads, vardarbīgu rīcību pavadošas skaņas biežums, vardarbība, izmantojot priekšmetus, vardarbīgu rīcību skaits multiplikācijas filmā, priekš par otra ciešanām, pāridarītājs ir Toms, pāridarītājs ir Džerijs, labā rīcība – apbalvota multiplikācijas filmas noslēgumā, ļaunā rīcība – sodīta multiplikācijas filmas noslēgumā, epizodes, kurās no sāpēm vai bailēm iekļiedzas Toms, un epizodes, kurās – Džerijs. Tāpat arī kadri, kuros Toms apmuļķo Džeriju, un epizodes, kurās Džerijs apmuļķo Tomu. Vēl viens kritērijs ir citu varoņu dalība animācijas filmas sērijās, kādas agresīvas rīcības tiek izdarītas pret viņiem un kādas agresīvas rīcības izdara viņi.

Kritēriji izstrādāti ar mērķi kodēšanas rezultātā iegūt datus par to, kuras multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” sērijas ir agresīvākas un vardarbīgākas – tās, kuras veidotas agrāk, vai tās, kas vēlāk. Pētījuma rezultātā ir mērķis iegūt datus par to, vai un cik bieži vardarbīgā rīcība tiek pastiprināta ar skaņas efektiem, cik bieži vardarbīgajā rīcībā tiek izmantoti dažādi priekšmeti, un cik bieži pāridarītājs smejas vai uzjautrinās par citu multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” varoņu ciešanām. Tikpat svarīgi ir izpētīt un iegūt datus, par to, kurš no multiplikācijas filmas varoņiem pirmais sāk rīkoties agresīvi un vardarbīgi, tā uz agresīvu uzvedību izaicinot arī citus varoņus. Iztanalizējot iegūtos datus, ir mērķis izdarīt secinājumus, cik bieži labā rīcība multiplikācijas filmā tiek apbalvota, savukārt negatīvā un agresīvā – sodīta.

Multiplikācijas filma “Yankee doudle mouse” veidota 1943. gadā. Sērija ir par to, kā Toms un Džerijs viens otru grib uzspridzināt, un sava mērķa īstenošanai izmanto visdažādākos paņēmienus un viltības. Izvērtējot kontentanalīzē iegūtos datus, tā ir visvardarbīgākā no desmit dažādu gadu multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs”

sērijām. Tajā ir demonstrētas 24 vardarbīgas rīcības, izmantojot dažādus priekšmetus, piemēram, šampanieša pudeļu korķus, āmuru, miltu maisu, spridzekli, šļūteni un lodes no 27 vardarbīgām rīcībām multiplikācijas filmā kopumā. 26 gadījumos vardarbīgo rīcību vai uzvedību pavada to raksturojošas skaņas, visbiežāk, kad Toms raidīja lodes uz Džeriju un kad Džerijs sita ar rungu Tomu. Piecos gadījumos kāds no varoņiem izrāda atklātu prieku par otra varoņa ciešanām, ko viņš ar savu agresīvo uzvedību ir izraisījis. Tā piemēram, Toms smejas par to, kā Džerijs slēpjas no lodēm, bet Džerijs priecājās, kad viņam izdevās apmulķot Tomu, sasienot kaķa ķepas zem aizdedzināta spridzekļa. Sērijā “Yankee doodle mouse” vardarbīgi rīkoties pirmais uzsāk kaķis Toms, skrienot pakaļ Džerijam, un multiplikācijas filmas noslēgumā par savu rīcību saņem attiecīgu sodu – Toms tiek uzspridzināts. Multiplikācijas filmas laikā no sāpēm Toms iekliedzas četras reizes, kad Džerijs uz viņu raidīja šļūteni, no kuras viņam virsū skrēja lodes, kad Džerijs sita viņu ar rungu un kad Toms atklāja, ka viņa ķepas ir piesietas pie dēļa zem spridzekļa. Džerijs uz sāpēm reaģēja divas reizes, kad Toms uz viņu raidīja lodes. Džerijs kaķi apmulķoja 12 reizes: piesienot ķepas pie dēļa, izlienot ārā pa tējkannas snīpi, kurā bija iemests ar spridzekli un raidot šļūteni ar lodēm uz Tomu. Tomam savukārt Džeriju apmulķot izdevās septiņas reizes – noliekot pelēna alas priekšā sieru, raidot uz viņa pusi lodes un noķerot Džeriju, ar nolūku piesiet pie dēļa, pie kura bija piestiprināts spridzeklis. Citi varoņi šajā multiplikācijas filmā nebija iesaistīti. .

“Tee for two” ir veidota 1945. gadā un ir otra vardarbīgākā multiplikācijas filmas sērija no desmit aplūkotajām. Sērijas sižets ir par to, kā Džerijs traucēja Tomam spēlēt golfu. Sērijas laikā tiek izdarītas 26 vardarbīgas rīcības, par priekšmetiem izmantojot golfa nūju, bumbiņas, bumbiņu tīrītāju un spridzekli, no 26 vispār notikušajām vardarbīgajām epizodēm. No visām agresīvajām rīcībām kopumā, 24 pavada attiecīgi skaņu efekti epizodēs, kad Toms dabū pa aci ar golfa bumbu, Džerijs Tomam acīs iešļāc ūdeni un kaķim izkrīt zobi, kā arī tad, kad Tomam pakaļ lido bites. Sešās epizodēs varonis par savu vardarbīgo rīcību uzjautrinās, pārsvarā tas ir Džerijs, kas smejas, kad Tomam virsū lido bites vai viņš dabū pa aci ar golfa bumbiņu. Pirmais vardarbīgi rīkoties uzsāk Džerijs, Tomam traucējot spēlēt golfu, bet par savu rīcību nesaņem sodu. Toms sāpēs iebļaujas četras reizes, kad viņam iekož bites un kad

Džerijs viņam sit pa galvu ar golfa nūju. Džerijs iebļaujas divas reizes, tad, kad Toms viņu izmanto golfa bumbiņas vietā. Toms Džeriju apmuļķo tikai vienu reizi, izmantojot pelēnu par golfa bumbiņu, turpretī Džerijs to izdara 11 reizes. Džerijs kaķi apmuļķo golfa bumbas vietā noliekot putna olu, no kuras izšķiļas putns un iesitot kaķim ar golfa nūju pa galvu tik stipri, lai tam sāpēs atveras mute un tajā ieripo golfa bumbiņa. Citu varoņu šajā sērijā nav.

“Dr. Jekyll and Mr. Mouse”(1947) ir trešā vardarbīgākā multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” sērija. Tā stāsta par to, kā Toms mēģina pārmācīt Džeriju, lai tas nedzer viņa pienu. Visas 16 izdarītās vardarbīgās rīcības pavada attiecīgi skaņu efekti un tikai viena no agresīvajām rīcībām netika izdarīta ar priekšmetu palīdzību. Skaņas papildināja epizodes, kurās kaķis lej pienu bļodā, lok pienu, gatavo indīgo šķidrumu, kurš sprāgst, kā arī epizodi, kurā Džerijs sit kaķi. Priekšmeti, kas tika izmantoti vardarbīgai rīcībai, ir pudeles, čemodāni, vafeļu panna, ledusskapis un mušu sitamais pletnis. Astoņās no 16 rīcībām varonis par savu rīcību un otra ciešanām izrāda atklātu prieku. Tā notiek, kad kaķis gatavo indīgo šķidrumu, pelēns to iedzer un nokrīt zemē, tāpat arī, kad Toms iedzerot Džerija gatavoto pienu, saraujas maziņš un pelēns kaķi sizdams skrien pakaļ Tomam. Pirmais vardarbīgi uzvesties sāk Toms, nelaujot Džerijam dzert pienu no viņa bļodas, un par savu rīcību noslēgumā saņem attiecīgu sodu, kad saraujas mazāks par pelēnu. Toms sāpēs ir iebļāvies divas reizes, saraujoties un bēgot no Džerija, turpretī Džerijs četras reizes, kad saraujas mazāks un baidās no kaķa. Tomam Džeriju apvest ap stūri izdodas septiņas reizes, bļodu ar pienu noslēpjot seifā, gatavojot indīgo dzērienu. Džerijs Tomu apmuļķo piecas reizes, stāvot kaķim uz galvas un pienu no viņa bļodas dzerot ar salmiņu, caur čemodānu, caur seifu. Vēl multiplikācijas filmas epizodē darbojas muša, kas iedzer Toma gatavoto šķidrumu un nosprāgst.

Daudz vardarbības un agresijas ir arī sērijā “Solid serenade” (1946), kuras sižets vēsta par to, kā Toms spēlē serenādi kaķenei, tā traucējot citiem gulēt un kā Džerijs viņu pārmāca. Tajā ir demonstrētas 17 vardarbīgas rīcības, kuras visas raksturo vardarbību papildinošas skaņas, sevišķi tad, kad Toms spēlē kontrabasu, cīnās ar suni un suns viņam skrien pakaļ. 11 agresīvas rīcības tiek izdarītas, izmantojot dažādus priekšmetus – āmuru, kontrabasu, gludekli, dēli un ēdienu. Se šās epizodēs varonis

priecājas par savu agresiju un vardarbību – tad, kad Toms ar virvi sasien suni, kad Džerijs un suns, izmantojot kaķa ūsas un asti kaķenei spēlē serenādi. Vardarbību izraisa pelēns Džerijs, sviežot Tomam ar ēdiena trauku, kurā paslēpts gludeklis, taču par savu rīcību netiek sodīts. Toms sāpēs iebļāvies četras reizes, kad suns viņam skrien pakaļ, lai iekostu un kad viņš cīnās ar suni suņa būdā. Džerijs iekliedzas divas reizes, pārsvarā tas notiek viņam nejauši saskrienoties ar kaķi. Tomam Džeriju neizdevās apmuļķot ne vienu reizi, savukārt Džerijs Tomu apmuļķoja trīs reizes, ievilinot viņu būdā, kurā bija suns un atraisot virvi, ar kuru suns bija sasiets, lai tas iekostu Džerijam. Multiplikācijas filmā darbojas ne tikai kaķis un pelēns, bet arī kaķene un suns. Suns pārējiem varoņiem dara pāri četras reizes, skrienot pakaļ Tomam un cīnoties ar to. Pret suni ir vērstas septiņas agresīvas uzvedības, viņu sasienot, iesitot ar āmuru pa galvu un izmantojot suņa mēli, kā mūzikas instrumentu. Sešas no šīm vardarbīgajām rīcībām ir izraisījis Toms un vienu Džerijs, iesitot viņam ar dēli.

Sērijas “The Little Orphan” (1948) sižets ir par to, kā Džerijs grib pabarot savu mazo draugu ar dažādiem paņēmienu. Sērijā demonstrētas 18 vardarbīgas epizodes, no kurām 13 tiek izdarītas ar dažādu priekšmetu palīdzību (svece, apelsīns, nazis, dakša, karote, pudele, slotā), bet 15 pavada dažādi skaņas efekti. Piemēram, tad, kad Tomu sit ar karoti, viņam met ar degošu sveci un Džerija draugs lok pienu un parāda, ka grib ēst. Pāridarītājs ir kaķis Toms, kurš ar ķepu noķēra mazo pelēnu aiz astes, bet par savu agresīvo uzvedību sērijas noslēgumā viņš saņem attiecīgu sodu - vairākus savainojumus. Toms sāpēs iebļāvās vienu reizi, kad mazais pelēns viņam iedūra ar dakšu. Kaķis Džeriju apmuļķo divas reizes, metot Džerijam ar degošu sveci un apgāžot viņu ar nazi. Savukārt Džerijs apmuļķoja Tomu trīs reizes, slepus dzerot pienu no viņa bļodas un savainojot viņu. Vēl viens no varoņiem ir Džerija draugs, kurš izdara četras vardarbīgas rīcības pret Tomu, iesitot viņam un uzdurot kaķi uz dakšas. Pret viņu tiek izdarīta viena vardarbīga rīcība, kad Toms viņu noķer aiz astes.

“Jerry’s diary” (1949) ir par to, kā Toms atrod Džerija alā viņa dienasgrāmatu un izlasa to. Tajā ir ietvertas 14 vardarbīgas rīcības, kuras visas tiek papildinātas ar vardarbību raksturojošām skaņām – Toms sit pa galvu Džerijam, kad Tomam golfa bumbiņa izsit zobus, iesit pa aci un kad uzsprāgst spridzeklis. 12 no rīcībām tiek veiktas, izmantojot dažādus priekšmetus un palīgrīkus – golfa nūju, golfa bumbiņu,

tējkanu un spridzekli. Trīs vardarbīgās rīcības papildina pāridarītāja prieks par upura sūpēm un ciešanām, kad Tomam trāpa pa aci golfa bumba un kaķa ķepās eksplodē spridzeklis. Pāridarītājs ir kaķis Toms, kurš lasa Džerija dienasgrāmatu, kas viņā izraisa dusmas. Tā ir vienīgā multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” sērija no pētījumā aplūkotajām, kurā kaķis par savu vardarbīgo rīcību sērijas noslēgumā netiek sodīts. Toms sūpēs iebļaujas divas reizes, eksplodējot spridzeklim un ciešot no golfa bumbiņas sitienu, bet Džerijs iebļaujas vienu reizi, bailēs no kaķa. Toms pelēnu apmuļķo vienu reizi, pie Džerija alas saliekot slazdus. Džerijs kaķi apmuļķo septiņas reizes, uzrāpjoties pa Toma muguru, lai redzētu, ko viņš lasa, un tēlojot, ka lasa grāmatu, kuras nav, tāpat arī izrāpjoties laukā no tējkanas tā, ka kaķis to nemana. Citu varoņu šajā sērijā nav.

Multiplikācijas filmas sērija “Zoot cat” (1944) ir par to, kā Toms centās iepatīties kaķenei, bet Džerijs viņa plānus mēģināja izjaukt. Tā demonstrē desmit vardarbīgas epizodes, visas agresīvās rīcības tiek izdarītas ar dažādu priekšmetu vai palīgriku palīdzību, un tās visas pavada attiecīgi skaņu efekti. Par priekšmetiem ar nolūku otram nodarīt pāri, tiek izmantoti sērkociņi, banāns, aizkari, puķes, ģitāra, cigārs un pelni. Skaņu efekti pavada epizodes, kurās Toms tiek piesiets pie aizkara, viņam tiek aizsvilinātas ķepas vai arī viņš paslīd uz zemē nomestā banāna. Pāridarītājs ir Džerijs, kura nodoms ir izjaukt kaķa plānus, lai iepatīktos kaķenei, taču viņš par savu rīcību netiek sodīts. Toms sūpēs iebļaujas četras reizes – paslīdot uz banāna mizas, un kad viņam aizsvilstas ķepas. Toms nevienu reizi nav ar viltību nodarījis pelēnam pāri, turpretī Džerijs Tomu izāzē četras reizes – kaķim nemanot, piesien to pie aizkara, nomet zemē banāna mizu un ķepās tam iesprauž sērkociņus. Sērijā bez abiem varoņiem figurē arī kaķene, taču šis varonis nekādas vardarbīgas rīcības neizdara un arī pret viņu netiek izpausta agresija.

“Mice follies” (1960) ir par to, kā Toms Džerijam un viņa draugam traucēja slidot, kā rezultātā abas peles Tomu nolemj pārmācīt. Tā ir viena no sērijām, kurā ir vismazāk skatu, kas demonstrētu pāridarītāja prieku par upura ciešanām. Tāda epizode šajā sērijā ir demonstrēta vienu reizi, kad pelēni smejas par to, ka Toms nevar nostāvēt uz ledus. Kopumā sērijā ir septiņas vardarbīgas epizodes, kas visas tiek pavadītas ar sūpes vai agresīvo rīcību raksturojošām skaņām, kad Džerija draugs Tomam izrau-

ūsas, Toms uzmet pelēm virsū ledu un Džerijam iesit ar lāpstu. Piecas no agresīvajām darbībām tiek veiktas, izmantojot palīgrikus – šķēres, dēli, badmintona raketi. Toms un Džerijs šajā sērijā neiebļaujas ne vienu reizi. Džerijs Tomu apmuļķo, nogriežot tam nagus, savukārt kaķis peles neapmuļķo ne reizi. Pret pelēnu nav vērsta neviena vardarbīga rīcība, turpretim Džerija draugs Tomam nodara pāri trīs reizes, izrauļot viņam ūsas, izmetot ārā no telpas un sasaldējot.

Sērija “Johann Mouse” (1953) ir vismazāk vardarbīgākā no desmit aplūkotajām multiplikācijas filmas sērijām. Tās sižets ir par pelēnu, kas vienmēr dejoja, kad kāds spēlēja klavieres, un par kaķi, kurš vienmēr centās viņu noķert. Lai to panāktu, Toms iemācījās spēlēt klavieres, ar ko gan kaķis, gan pelēns kļuva atpazīstami visā pilsētā. Tajā ir sešas vardarbīgas epizodes, tās visas papildina skaņu efekti, kas raksturo, kā kaķis ieskrien sienā un izsit logu. Vienā epizodē vardarbību papildina kāda priekšmeta vai palīgriķa pielietošana, šajā gadījumā tas ir krāsns krukis. Tā ir vienīgā no multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” desmit sērijām, kurā pāridarītājs neuzjautrinās par ciešanām un pāridarījumiem, ko nodara savam upurim. Pāridarītājs ir kaķis Toms, kas mēģina noķert pelēnu, un par savu rīcību saņem sodu, bet pelēns Džerijs multiplikācijas filmas noslēgumā saņem apbalvojumu – plašas publikas atzinību par savu deju. Džerijs sērijas laikā iebļaujas vienu reizi no bailēm, mūkot no Toma, bet kaķis ne vienu reizi. Toms Džeriju cenšas apmuļķot piecas reizes, skrienot viņam pakaļ un cenšoties viņu noķert, kas kaķim nekad neizdodas. Džerijs Tomu šajā sērijā apmuļķot nemēģina. Citu varoņu nav.

“Jerry and the lion” (1950) ir multiplikācijas filmas sērija par to, kā Džerijs palīdz no cirka izmukušam lauvam aizbraukt uz Āfriku. Tajā pāridarītājs saņem sodu, bet pozitīvais varonis par savu rīcību tiek atalgots, izjūtot prieku par to, ka lauvam ir izdevies aizbraukt uz Āfriku. Kopumā šajā multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” sērijā ir demonstrētas deviņas vardarbīgas rīcības, no kurām piecās tiek pielietoti palīgriķi: tomāts, lietussargs, atslēga un bise. Astoņas no deviņām epizodēm pavada vardarbību un agresiju raksturojošas skaņas, kad Džerijs iešļāc tomātu Tomam sejā, Toms izšauj un lauva iesit Tomam. Divās epizodēs pāridarītājs pauž neslēptu prieku par upura sāpēm, kad lauva un Džerijs dara pāri Tomam. Kaķis iebļaujas sāpēs trīs reizes, kad viņam tiek darīts pāri, bet Džerijs vienu reizi, ieraugot lauvu. Toms

pelēnu neapmuļķo ne vienu reizi, bet Džerijs kaķi divas reizes, tēlojot, ka ir ievainots un iešļācot Tomam sejā tomātu. Trešais multiplikācijas filmas varonis lauva izdara divas agresīvas rīcības, kas vērstas pret Tomu, bet pret viņu agresīva rīcība nav vēsta.

Tabulas, kas izstrādātas veicot kontentanalīzi, skatīt pielikumā.

Veicot multiplikācijas filmas “Toms un Džerijs” desmit dažādu gadu sēriju kontentanalīzi, secināju, ka 60 % gadījumu pāridarītājs ir kaķis Toms, bet 40 % gadījumu tas ir Džerijs. Toms par savu agresīvo un vardarbīgo rīcību tiek sodīts 80% gadījumu, kad ir bijis pāridarītājs. Turpretīm Džerijs par savu ļauno rīcību, kad ir bijis kā pāridarītājs vai pirmais uzsācis agresīvi uzvesties, nav sodīts nevienā no gadījumiem.

50 % gadījumu no aplūkotajām desmit sērijām nav citu varoņu, kā Toms un Džerijs. 20 % sēriju tas ir Džerija draugs pelēns, bet pārējos gadījumos trešais varonis ir suns, lauva un kaķene. 50 % no sērijām, kurās ir piedalījusies trešais varonis, pret tiem netiek izpausta agresija. Šie varoņi pret pārējiem ir daudz agresīvāki, nekā Toms un Džerijs pret viņiem.

Vardarbīgākas un agresīvākas multiplikācijas ir tās, kas ir veidotas agrāk - no 1943. līdz 1949.gadam. Mazāk vardarbīgas multiplikācijas filmas ir tās, kas veidotas pēc 1950. gada - “Jerry and the lion” (1950), “Johann Mouse” (1953) un “Mice follies” (1960).

Aptauja kā pētniecības metode

Anketēšana ir pētniecības instruments, kas sastāv no jautājumu rindas, lai iegūtu informāciju no respondentiem. Anketēšanas metode ir ātra, īpaši ja to respondentiem izsūta vēstules formā vai izmantojot internetu. Tā ir arī viegla, ja jautājumi ir standartizēti, un respondentam no vairākiem atbilžu variantiem jāizvēlas sev raksturīgākais. Anketēšanas mīnuss ir tāds, ka visiem respondentiem, kam tā ir adresēta, jābūt spējīgiem pašiem izlasīt jautājumus un atbildēt uz tiem. Līdz ar to anketa nevar aptvert demogrāfiskās cilvēku grupas ar zemāku izglītības vai inteliģences līmeni. Vēl viens no anketas mīnusiem ir neskaidri vai sarežģīti izveidoti jautājumi, kuru rezultātā iegūtie dati var neatspoguļot patieso situāciju, par kuru tiek

vākta informācija. Respondents nevar pārjautāt vai precizēt jautājumu, un arī tad, ja var, tas prasa papildus laiku, un ne visiem respondentiem ir laiks un interese to darīt.

Anketēšanas priekšrocība ir tā, ka tā spēj apkopot plaša diapazona informāciju no ļoti liela respondentu skaita. Anketu un šīs metodes rezultātā iegūtos datus var uzskatīt par veiksmīgiem, kā galveno kritēriju ņemot pareizi un precīzi noformulētus jautājumus. Anketēšanas metode var izrādīties bezjēdzīga, ja tās jautājumi nav precīzi formulēti, dati ir nepareizi apkopoti un analizēti. Anketas jautājumu vieglu uztveršanu, kā arī citas problēmas, kas var rasties respondentam, atbildot uz anketas jautājumiem, var pārbaudīt. Izstrādātā anketa ir jāizdala nelielam respondentu lokam, un tad, kad viņi ir to aizpildījuši, ar respondentiem jāveic intervijas, kurās iegūst informāciju par grūtībām, kādas viņiem ir radušās, aizpildot anketu. Ņemot vērā respondentu atbildes intervijā, anketā jāizdara attiecīgi papildinājumi vai labojumi.

”Anketas kā pētnieciskās metodes mērķiem un sistēmai jābūt skaidrai un izstrādātai jau iepriekš, ieskaitot arī anketēšanas ilguma, budžeta, darba resursu un anonimitātes aspektu. Gaidāmo atbilžu raksturam jābūt noteiktam un saglabātam atbilžu interpretācijai, kas varētu būt gan dažādu preču un pakalpojumu pieprasījums, fakti, gaidas, sajūtas, gan iepriekšējas uzvedības apraksts vai rīcības standarti.”²⁵

Visi anketas jautājumi dod savu ieguldījuma mērķa vai pētījuma realizēšanā. Anketā nedrīkst būt lieki jautājumi, tie var sakaitināt respondentu vai novērst viņa uzmanību, darīt pavisu pret tiem jautājumiem anketā, kas ir nozīmīgi un svarīgi.

Ir anketas, ko nevar izdalīt visiem respondentiem pēc kārtas. Sastādot anketas jautājumus, izvēloties anketas tematiku, liela uzmanība ir jāpievērš respondentu lokam, kuram anketa tiks izdalīta. Respondentam jābūt pietiekami daudz informācijas vai paša pieredzētā par anketas tēmu, lai viņš korekti un patiesi spētu atbildēt uz anketas jautājumiem un lai anketai un iegūtajiem datiem būtu jēga.

Jautājumiem un piedāvātajiem atbilžu variantiem vajadzētu būt neitrāliem, neuzspiedošiem, tiem nebūtu kaut kādā veidā respondentam jānorāda uz viedokli vai atbilžu variantu, ko anketas izstrādātājs paredz vai sagaida. Pirmajiem anketas jautājumiem nav jānomāc tiem sekojošie jautājumi. Jautājumiem un arī atbilžu

²⁵ Sk. 2007. gada 16 maijā.

<http://209.85.135.104/search?q=cache:30wEPLJoOOgJ:eric.ed.gov/ERICWebPortal/recordDetail%3Faccno%3DDED138610+questionnaire+construction&hl=lv&ct=clnk&cd=44&gl=lv&client=firefox-a>

variantiem jābūt skaidri saprotamiem un viegli uztveramiem, jāizvairās no tehniskiem terminiem un svešvārdiem, kurus respondents var nesaprast. Tāpat jāizvairās lietot vairāknozīmju vārdus, pārnestas nozīmes vārdus un teicienus, kā arī ļoti negatīvas nozīmes vārdus. Vienā jautājumā jāatspoguļo tikai viena problēma, nevis vairākas. Ietverot vienā jautājumā vairākus jautājumus vai problēmas, var nebūt skaidrs uz kuru no jautājumiem tieši respondents atbildējis, un tas var izkropļot iegūto datu un rezultātu kopainu. Dodot respondentam vairākus atbilžu variantus, vēlams pievienot vienu variantu, kas neattiecas ne uz vienu no iepriekšminētajām atbildēm, lai respondents var ierakstīt savu versiju. Tad aizpildītā anketa var būt pilnīgāka un patiesāka, nekā atzīmējot tikai sastādītāja dotus variantus, starp kuriem neviens var neatbilst respondenta patiesajai situācijai vai viedoklim. Piedāvātajiem atbilžu variantiem jābūt pēc iespējas vienam otru izslēdzošiem, atbildes nedrīkst pārklāties, tā, lai respondents nevarētu atrasties vairākās atbilžu kategorijās uzreiz.

Anketas stilam jābūt ieturētam dialoga formā, taču jautājumi, atbildes un teikumi nedrīkst būt pārāk gari un netieši. Tāpat jautājumi nedrīkst būt pārlietu uzmācīgi vai uzspiedoši, tas var nobaidīt respondentu vai izraisīt nevēlēšanos sniegt informāciju par sevi. Anketas jautājumus vēlams numurēt. Dažādu bilžu, diagrammu un krāsu ielikšana anketā var piesaistīt respondenta interesi atbildēt uz jautājumiem, bet var arī iedarboties negatīvi – novēršot viņa uzmanību no jautājumiem un atbildēm, kas respondentam ir tuvākās. Ikvienā anketā, lai arī kādai respondentu grupai tā tiktu adresēta, jābūt instrukcijai un paskaidrojumiem par anketas autoru un to, kā jāatbild uz jautājumiem. Jo sarežģītāka ir sastādīto jautājumu forma, jo skaidrākiem un detalizētākiem paskaidrojumiem jābūt anketā.

Jautājumu tipi anketā:

- Jautājumi par neparedzamiem apstākļiem. Uz tiem respondents atbild tikai tad, ja ir devis specifisku atbildi uz iepriekšējo jautājumu. Tā izvairoties no jautājumu uzdošanas tiem respondentiem, kas nekad nav atradušies specifiskā situācijā, par ko ir jautājums, un nevar sniegt patiesu un pētījumam derīgu atbildi;
- Matricas jautājumi. Identiski atbilžu varianti, kas norādīti vairākiem jautājumiem. Šādi jautājumi anketā parasti seko viens pēc otra. Tas ir labs veids, kā

ietaupīt respondentu laiku un panākt, ka uz anketas jautājumiem respondents atbild vēl ātrāk;

- ”Zvīņainie jautājumi.” Atbildes uz jautājumiem tiek piedāvātas gradācijas veidā;

- Slēgtie jautājumi. Respondentam tiek piedāvāti ierobežoti atbilžu varianti. Respondentam tiek piedāvāti vairāki varianti, no kuriem jāizvēlas viens. Tāpat pie šiem jautājumiem pieder jautājumi, uz kuriem var atbildēt tikai ar “jā” vai “nē”.

- Atvērtie jautājumi. Nekādu atbilžu variantu nav, respondents uz jautājumiem sniedz pats savas atbildes.

Neatkarīgi no uzdotā jautājuma tipa, tiem jābūt pēc iespējas īsākiem un kodolīgākiem. Jautājumiem anketā tekoši jāpāriet no viena pie nākamā. Jautājumiem no vispārīgā jāpāriet uz atsevišķo, nevis otrādi. Tāpat ir arī ar jautājumu personiskumu – tiem no mazāk personiskiem jāpāriet uz arvien personiskākiem, nevis otrādi. Anketas sākumā jābūt jautājumiem par faktisko un ar uzvedību saistītām tēmām, un tikai pēc tam seko jautājumi, kas skar respondenta viedokli un attieksmi.

Anketa bakalaura darba pētnieciskajā daļā ir iekļauta ar mērķi noskaidrot pirmsskolas vecuma bērnu vecāku atbildes par viņu bērnu skatīšanās paradumiem, izpratni par multiplikācijas filmas saturu, galveno varoņu rīcību. Tikpat svarīgi ir no vecākiem uzzināt, vai viņi multiplikācijas filmās demonstrēto pārrunā ar saviem bērniem pēc to noskatīšanās. Ja pārrunā, tad kāda ir pārrunu motivācija, un ja nepārrunā, tad kādi tam ir iemesli. Anketa ir lietderīga metode šim pētījumam tādēļ, ka, to izmantojot, iespējams aptvert lielu respondentu skaitu salīdzinoši īsā laikā, un vēlāk atlasīt vērtīgāko un nepieciešamāko anketēšanā iegūto informāciju turpmākai datu analīzei.

.Anketēšanā iegūto rezultātu analīze

Anketa tika sastādīta tā, lai no pirmsskolas vecuma bērnu vecākiem iegūtu informāciju par to, vai viņu bērni skatās multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs”, un, ja skatās, tad cik regulāri. Anketā tika iekļauti jautājumi, pēc kuru atbildēm, varētu secināt un nodalīt, kāda ir bērnu izpratne par multiplikācijas filmas saturu, tās varoņiem.. Anketas mērķis ir uzzināt, kāda ir pirmsskolas vecuma bērnu reakcija,

skatoties vardarbīgākās ainas multiplikācijas filmā, kāda ir viņu attieksme pret varoņiem. Atsevišķi no pārējiem tiek apskatīti bērni, kas nāk no maznodrošinātām ģimenēm, kā arī bērni, kas televizoru skatās sešas stundas dienā un vairāk. Šiem bērniem risks ietekmēties no multiplikācijas filmās demonstrētās vardarbības un tieksme to iemācīties un atdarināt ir lielāka nekā pārējiem, vadoties pēc Kultivācijas teorijas pamatlicēja Georga Gerbnera uzskatiem.

Anketa tika izsūtīta ģimenes un māmiņu portālu www.calis.lv, www.managimene.lv un www.berni.lv, kā arī www.delfi.lv foruma „Ģimene un bērni” 100 lietotājām, kuru bērni ir vecumā no sešiem līdz septiņiem gadiem. Uz anketām atbildēja 86 respondenti, no kuriem turpmākai analīzei tika atlasītas 60 respondentu anketas. Tālākai atlasei tika izvēlētas tās anketas, kurās uz jautājumu, vai bērni skatās multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs”, tika sniegta apstiprinoša atbilde.

No 60 respondentu bērniem 45 % sastāda meitenes un 55 % zēni. Pie *heavy viewers*, kas dienā televizoru skatās vairāk par sešām stundām, pieder 13 % respondentu bērnu, no kuriem 37,5 % ir meitenes un 62,5 % - zēni. Pie maznodrošināto ģimeņu bērniem tika pieskaitīti 12 %, no kuriem 57 % ir meitenes un 43 % zēni, jo viņu vecāki jautājumā par ienākumiem uz vienu ģimenes locekli mēnesī pēdējo trīs mēnešu laikā atzīmēja atbildes variantu „a” – tie nepārsniedz 85 latus. 5 % aptaujāto respondentu bērnu ietilpst abās kategorijās vienlaicīgi – tie dienā televizoru skatās sešas stundas un vairāk, un to ģimenēs ienākumi pēdējo trīs mēnešu laikā uz vienu ģimenes locekli nav pārsnieguši 85 latus. 67 % no šiem smago skatītāju un maznodrošināto ģimeņu bērnu kategorijās ietilpstošajiem bērniem sastāda zēni un 33 % - meitenes.

Multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs” ļoti regulāri, vismaz 2 – 3 reizes nedēļā, skatās 10 % bērnu, kas dienā vairāk par piecām stundām pavada bez vecāku uzraudzības, 5 % bērnu no maznodrošinātām ģimenēm. Visvairāk multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs” 2 – 3 reizes nedēļā skatās *heavy viewers* (12 %) un pārējie bērni (23 %). Apmēram 2 – 3 reizes divās nedēļās multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs” skatās 2 % skatītāju, kas televizoru skatās sešas stundas dienā un vairāk, 3 % maznodrošināto ģimeņu bērnu un 15 % pārējo bērnu. Apmēram reizi mēnesī šo multiplikācijas filmu skatās 3 % maznodrošināto ģimeņu bērnu un 7 % pārējo bērnu.

Reizi pusgadā un retāk multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs” skatās 11 % bērnu, kas nav ne *heavy viewers*, ne maznodrošināto ģimeņu bērni. Kopumā ļoti regulāri multiplikācijas filmu skatās 52 % bērnu, 2 – 3 reizes mēnesī to skatās 20 % bērnu, reizi mēnesī – 10 % bērnu un reizi pusgadā vai retāk – 11% bērnu. 7 % respondentu nevarēja sniegt atbildi uz šo jautājumu. Dati, kas demonstrē, cik bieži bērni skatās multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs” attēloti diagrammā:

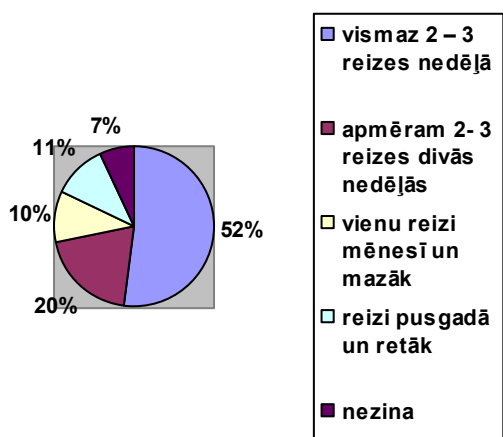

Diagramma nr.1

Bērnu sadalījums pēc multiplikācijas filmas skatīšanās biežuma

No 33 zēniem, multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs” vismaz 2 – 3 reizes nedēļā skatās 48 % bērnu, apmēram 2 – 3 reizes mēnesī to skatās 36% bērnu, bet vienu reizi mēnesī un mazāk – 9 % bērnu. To zēnu skaits, kas multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs” skatās reizi pusgadā un retāk, ir pavisam niecīgs – tikai 7 % bērnu.

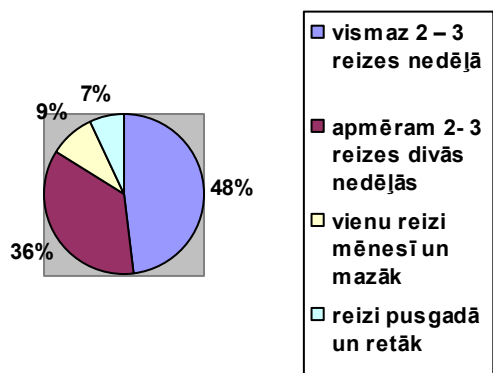

Diagramma nr.2

Zēnu sadalījums pēc multiplikācijas filmas skatīšanās biežuma

Analizējot, cik regulāri multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs” skatās meitenes, iegūtie dati ir stipri atšķirīgi. Multiplikācijas filmu vismaz 2 – 3 reizes nedēļā un biežāk skatās tikai 4 % no 27 meitenēm, bet apmēram 2 – 3 reizes divās nedēļās – 8 %. Multiplikācijas filmu reizi mēnesī un mazāk skatās 44 % meiteņu, un tikpat liels skaits to skatās reizi pusgadā un retāk.

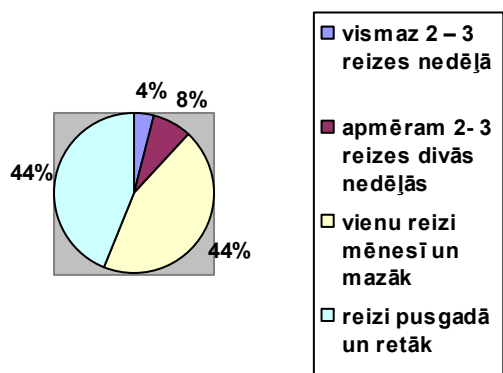

Diagramma nr. 3

Meiteņu sadalījums pēc multiplikācijas filmas skatīšanās biežuma

Salīdzinot iegūtos datus, secinu, ka zēni ir aktīvāki multiplikācijas filmas „Toms un Džerijs” skatītāji. Ja zēnu auditorijā necīgs ir to bērnu skaits, kas multiplikācijas filmu skatās reizi mēnesī vai reizi pusgadā un retāk, tad meiteņu auditorijā ir otrādi – necīgs skaits bērnu multfilmu „Toms un Džerijs” skatās salīdzinoši biežāk, vismaz 2 – 3 reizes nedēļā vai apmēram 2 – 3 reizes divās nedēļās.

27 % bērnu multiplikācijas filma „Toms un Džerijs” šķiet pozitīva, 42 % bērnu – negatīva, savukārt 25 % bērnu to uztver kā komisku. 6 % respondentu izvēlējās pēdējo atbilžu variantu, ierakstot savu atbildi. Biežākās atbildes uz jautājumu, kāds bērna izpratnē ir multiplikācijas filmas raksturs, ir „aizraujošs” un „amizants”.

4 % bērnu mīļākais multiplikācijas filmas „Toms un Džerijs” varonis ir kaķis Toms, tikpat lielam bērnu skaitam īpaši mīļš nav „neviens no varoņiem”, bet 5 % bērnu priekšroku dod kādam citam varonim, ne kaķim Tomam un ne pelēnam Džerijam. Izteikti liels respondentu skaits kā mīļāko savu bērnu varoni atzīmējuši

pelēnu Džeriju – šo respondentu skaits sastāda 80 % no 60 respondentiem. Līdz ar to secinu, ka bērnu auditorijas vidū priekšroka tiek dota pelēnam, nevis kaķim. Tie bērni, kam mīļākais varonis ir kaķis Toms, uzskata, ka viņš ir komisks (50 % respondentu) un izdomā dažādus jokus (25 %). Atlikušie 25 % sniedz savu atbildi, kāpēc kaķis Toms ir mīļākais varonis – viņam vienmēr neveicas, un tas multiplikācijas filmu padara jautru un interesantu. 25 % no bērniem, kas priekšroku dod pelēnam Džerijam, uzskata, ka viņš ir komisks, 40 % bērnu viņš patīk savu dažādo joku dēļ. Atlikušie 35 %, kam mīļākais multiplikācijas filmas varonis ir Džerijs, uzskata, ka viņš ir gudrāks par kaķi, vienmēr māc izvairīties no kaķa ļaunajiem jokiem, prot sodīt kaķi par to, ka viņš dara pāri pašam pelēnam un citiem varoņiem. Secinu, ka tiem bērniem, kam mīļākais varonis ir Džerijs, nepatīk kaķis Toms, viņi to uztver kā ļaunu un vardarbīgu varoni, pāridarītāju. Tas pierādās arī, analizējot iegūtās atbildes uz jautājumu, ko bērni uztver kā pāridarītāju. 87 % kā pāridarītāju uztver kaķi Tomu, un tikai 3 % - pelēnu Džeriju, savukārt 10 % bērnu izpratnē pāridarītāji ir abi varoņi. Negatīva attieksme pret pāridarītāju ir 95 % bērnu, bet pozitīva – tikai 5 %. Secinu, ka maz ir to bērnu, kuriem vardarbīga uzvedība un rīcība varētu patikt vai šķist pozitīva. Nevienam no bērniem pret upuri nav negatīva vai neitrāla attieksme, 67 % tā ir pozitīva, bet 33 % bērnu pret upuri izjūt žēlumu, līdzjūtību, nepatiku pret pāridarītāju, pārdzīvojumus.

Multiplikācijas filmas laikā izpratne par to, kurš no varoņiem ir upuris, kurš pāridarītājs, mainās 39 % bērnu. 52 % tā nemainās, bet 8 % respondentu uz šo jautājumu nevar atbildēt. Gandrīz vienmēr izpratne par to, kurš ir pāridarītājs un kurš upuris, mainās 9 % bērnu, samērā bieži tā mainās 4 % bērnu, bet 48 % izvēlējušies atbildi „samērā reti”.

Bērnu reakcija uz multiplikācijas filmā „Toms un Džerijs” demonstrēto vardarbību ir visdažādākā. Visvairāk bērnu (42 %) uz to reaģē ar smiekliem, uzjautrināšanos, otrs izplatītākais reaģēšanas veids ir pieliekšanās tuvāk ekrānam (38 %). 7 % bērnu uz vardarbību reaģē ar skaļiem komentāriem, kas adresēti multfilmās „Toms un Džerijs” varoņiem. 5 % bērnu demonstrētā vardarbība izraisa sapīkumu, 3 % vardarbīgos kadrus vērojot klusē, un tikpat liels skaits uz to nereaģē vispār. 2 % respondentu ir atzīmējuši savu viedokli, atzīstot, ka viņu bērni uz vardarbību reaģē ar novēršanos, nevēlēšanos to skatīties. Vairāki respondenti atzīmējuši vairākus atbilžu

variantus, taču visiem ir raksturīgs tas, ka visas atzīmētās atbildes ir vai nu pozitīvas vai negatīvas. Secinu, ka bērni uz vardarbību nevar reaģēt, piemēram, gan smejojoties, gan izrādot neapmierinātību reizē.

Pēc vecāku atbildēm uz jautājumu, vai vecāki pārrunā ar saviem bērniem multiplikācijas filmās demonstrēto vardarbību, var spriest, ka 5 % vecāku to nekad nedara. 3 % to nedara gandrīz nekad, bet 30 % - ļoti reti. Visvairāk - 35 % - demonstrēto vardarbību un multiplikācijas filmu saturu ar bērnu pārrunā reizēm. Tiem seko 15 % respondentu, kas redzēto ar bērniem pārrunā gandrīz vienmēr un 12 %, kas to dara vienmēr. Šis sadalījums redzams sekojošajā diagrammā:

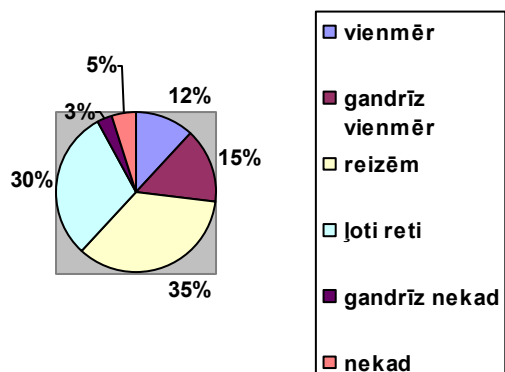

Diagramma nr. 4

Sadalījums, cik regulāri vecāki pārrunā multiplikācijas filmu saturu ar bērniem

No tiem respondentiem, kas atbildējuši, ka redzēto vardarbību ar saviem bērniem nekad nepārrunā, 33 % atzina, ka nav informēti par šādu pārrunu lietderīgumu, savukārt 67 % tam neatliek laika. Tie respondenti, kas redzēto vardarbību pārrunā vienmēr, gandrīz vienmēr un reizēm, ir informēti par šādu pārrunu lietderīgumu (8 %) vai arī tā ir paša bērnu iniciatīva pārrunāt multiplikācijas filmas saturu (22 %), par iemeslu minot bērnu jautājumus par redzēto, vēlēšanos zināt un saprast, kāpēc pozitīvais varonis ne vienmēr tiek apbalvots, bet negatīvais – sodīts. 70 % ir snieguši savu variantu, par pārrunu iemeslu minot citu pieaugušo cilvēku pamudinājumu analizēt un pārrunāt ar bērnu redzēto, minot šo pārrunu lietderīgumu.

Izanalizējot respondentu sniegtās atbildes uz anketas jautājumiem, secinu, ka vardarbība, kas demonstrēta multiplikācijas filmās, var negatīvi ietekmēt bērnu

auditoriju, jo vecāku attieksme pret redzētās agresijas pārrunāšanu un izskaidrošanu ir pavirša, daudzi vecāki to neuzskata par nepieciešamu.

Nobeigums un secinājumi

„Bērnu auditorijā vispopulārākais medijs ir televīzija. Tā ir pieejama gandrīz visiem bērniem. Lai gan aptaujas liecina, ka vairums bērnu priekšroku dod laika pavadīšanai kopā ar draugiem, nevis TV pārraižu vērošanai, šis medijs var palīdzēt aizpildīt laiku brīžos, kad bērns jūtas vientuļš, medijs var darboties arī kā draugs, piedāvājot kontaktu parasociālas interakcijas formā.”²⁶ Viena no televīzijas priekšrocībām ir arī tā, ka to var bez grūtībām ir iespējams skatīties arī vairākiem cilvēkiem reizē, pretēji preseī, kuru nevar tik vienkārši izmantot visiem vienlaikus.

Televīzijai kā plašsaziņas līdzeklim ir ekonomiski un demogrāfiski visdažādākā auditorija (sākot no maziem bērniem līdz pat ļoti veciem cilvēkiem, ņemot vērā to intereses, dzīves pieredzi un zināšanas), tāpēc katrai auditorijas daļai irtelevīzija programma piedāvā tai interesējošo materiālu un raidījumus, kā arī raidlaiku. Televīzija kā masu medijs ir ne tikai notikumu vērotāja, dokumentētāja un liecinātāja, bet arī aktīva kultūras dzīves līdzdalībniece, sabiedriskās domas veidotāja un “audzinātāja”.

Agresīva un vardarbīga rīcība multiplikācijas filmās, ko televīzijā bērnu auditorijai atvēlētajā raidlaikā piedāvā visbiežāk, var stimulēt bērnus imitēt redzēto vardarbību un agresiju reāli. Tāpēc ir īpaši svarīgi redzēto multiplikācijas filmu pārrunāt ar vecākiem, izprast tās satura būtību, kā arī to, ka ne vienmēr multiplikācijas filmās demonstrētais ir iespējams vai labs reālajā pasaulē.

Secinājumi:

- Neskatoties uz to, ka dažādi pētījumi un aptaujas liek secināt, ka vairums bērnu priekšroku dod laika pavadīšanai kopā ar draugiem, nevis televīzijas kanālu piedāvāto pārraižu vērošanai, šis medijs aizpilda laiku brīžos, kad bērns jūtas vientuļš, televizors iedarbojas arī kā draugs, piedāvājot kontaktu parasociālas interakcijas formā.
- Ja atšķirība starp realitāti un multiplikācijas filmas saturu skatītājam šķiet liela, tai piemīt vāja modalitāte. Ja multiplikācijas filmas saturs tiek uztverts kā realitātes spogulis, tai ir spēcīga modalitāte. Bērnu modalitātes vērtējumiem piemīt tendence būt nestabiliem un mainīgiem.

²⁶ Livingstone, S., Bovill, M. (2001). *Children and Their changing Media Environmen*. London. 202. p.

- Tikai vienā no desmit aplūkotajām multiplikācijas filmām nav demonstrēta epizode, kurā pāridarītājs smietos vai uzjautrinātos par upura ciešanām. Epizodes, kas demonstrē pāridarītāja prieku, var radīt priekšstatus, ka ar vardarbīgu rīcību var panākt vairāk.
- Veicot desmit multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs” kontentanalīzi, secinu, ka 60 % gadījumu pāridarītājs ir kaķis Toms, bet 40 % gadījumu – pelēns Džerijs, kas liek secināt, ka Toma uzvedība ir vardarbīgāka par Džerija uzvedību.
- Džerijs kā pāridarītājs par savu agresīvo un vardarbīgo rīcību nav sodīts nevienā no gadījumiem, turpretī kaķis Toms tiek sodīts 80 % gadījumu no sērijām, kuās ir bijis demonstrēts kā pāridarītājs. Tas liecina par to, ka vairāku autoru izteikties pieņēmumi ir patiesi – bērniem adresētajās multiplikācijas filmās ļaunā rīcība ne vienmēr tiek sodīta, bet pozitīvā – apbalvota. Šādi sižeti var radīt nepareizu priekšstatu par to, kura uzvedība ir ētiska, un kura nav.
- Veicot kontentanalīzi, tika secināts, ka multiplikācijas filmas, kas veidotas no 1943. līdz 1949. gadam ir agresīvākas, nekā multiplikācijas filmas, veidotas pēc 1950. gada – „Jerry and the lion”(1950), „Johann Mouse”(1953) un „Mice follies”(1960).
- Izmantojot par pētniecisko metodi anketu, no tās sniegtajiem datiem var secināt, ka multiplikācijas filmu „Toms un Džerijs” vairākas reizes nedēļā skatās 52 % bērnu, pāris reizes mēnesī to skatās 10 % bērnu, reizi pusgadā un retāk – 7 % pirmsskolas vecuma bērnu.
- 42 % bērnu „Toms un Džerijs” šķiet negatīva rakstura multiplikācijas filma. 27 % tā šķiet pozitīva un 25 % komiska, ko par tādu padara tieši multiplikācijas filmā iekļautie abu galveno varoņu vardarbīgie un ļaunie joki vienam pret otru. Pēc iegūtajiem datiem var secināt, ka bērni spēj atšķirt negatīvo uzvedību no pozitīvās, tāpat arī sliktos varoņus no labajiem.
- 4 % bērnu multiplikācijas filmas „Toms un Džerijs” mīļākais varonis ir Toms, jo viņam parasti neveicas, un šīs neveiksmes multiplikācijas filmu padara jautru un interesantu.
- Izteikti liels skaits – 80 % no 60 aptaujātajiem par savu mīļāko varoni atzina Džeriju, pamatojot to ar apgalvojumiem, ka Džerijs ir gudrāks par Tomu, māc

izvairīties no kaķa ļaunajiem jokiem, kā arī sodīt viņu situācijās, kad Toms ir pāridarītāja lomā. Negatīva attieksme pret pāridarītāju ir 95 % bērnu, bet pozitīva – tikai 5% bērnu, kas liecina par to, ka skatītāji vairāk piesavinās un mēģina atdarināt tās rīcības un uzvedības, kas multfilmas noslēgumā tiek apbalvotas. Skatītāji cenšas sasniegt apbalvojumus, tāpēc imitē to rīcību, kas tiek apbalvota.

- 42 % bērnu uz multiplikācijas filmā demonstrēto vardarbību reaģē ar smiekliem un uzjautrināšanos, tuvāk ekrānam pieliecas un uzmanīgāk sāk skatīties 38 % bērnu, bet 7 % bērnu redzēto papildina ar saviem komentāriem. Demonstrētā vardarbība sapīkumu izraisa 5 % bērnu, klusēšanu – 3 % bērnu. Tas liecina par to, ka multiplikācijas filmās demonstrētā vardarbība bērnu auditoriju neatstāj vienaldzīgu, bet liek tai dažādi reaģēt uz to.

- Uz vardarbību multiplikācijas filmā „Toms un Džerijs” vispār nereaģē 3 % aptaujāto vecāku bērnu. Tas var būt tāpēc, ka bērnu auditoriju daudz vieglāk var ietekmēt ar tām agresīvajām ainām, kas viņu izpratnē ir „stāstīšana par dzīvi, līdzīgu realitātei,” nekā ar tām ainām, tēliem un darbībām, kas šķiet atšķirīgas no realitātes.

- Multiplikācijas filmā demonstrēto agresiju ar saviem bērniem pēc multfilmas noskatīšanās vienmēr pārrunā 12 % aptaujāto respondentu, gandrīz vienmēr – 12 %, savukārt nekad to nedara 5 % vecāku un gandrīz nekad – 3 %. Šādas pārrunas samazina risku bērniem ietekmēties un mācīties novēroto vardarbību.

- Vecāki pārrunā ar bērniem redzēto tādēļ, ka ir informēti par to, ka šādas pārrunas ir nepieciešamas (8 %) vai arī tāpēc, ka šo pārrunu un analīzes iniciatori ir paši bērni (22 %). Jo biežāk bērnam, skatoties mutiplikācijas filmas, klāt būs pieaugušais, kas redzēto izskaidros, jo lielāka būs bērna izpratne par to, kuras no demonstrētajām uzvedībām ir pozitīvas, un kuras - negatīvas.

- Ar saviem bērniem redzēto agresiju vecāki nepārrunā tāpēc, ka nav informēti par šādu pārrunu lietderīgumu (33 %) un nepieciešamību vai arī tāpēc, ka viņiem tam neatliek laika (67 %). Tas var izraisīt bērnu multiplikācijas filmas interpretēšanu, vadoties pēc sava attīstības līmeņa un savas izpratnes un manierēm.

- Izteikti liels skaits respondentu (70 %) uz jautājumu, kāpēc pārrunā ar saviem bērniem multiplikācijas filmās redzēto, sniedz savu atbildzi variantu, par pārrunu iemeslu visbiežāk minot citu pieaugušo cilvēku pamudinājumu un norādīšanu

uz šo pārrunu nepieciešamību. Bērnām multiplikācijas filmās redzēto ir vēlams pārrunāt un analizēt ar kādu pieaugušo, kas viņām varētu izskaidrot atšķirības starp konkrēto situāciju multiplikācijas filmā un realitātē, kā arī paskaidrot, kāpēc konkrētā rīcība vai varonis ir labs vai slikts.

Iespējamie risinājumi, kā varētu novērst multiplikācijas filmās demonstrētās vardarbības ietekmi uz bērnu auditoriju, varētu būt agresijas nepieļaušana jau pašā sākumā, multiplikācijas filmu veidotājiem aizliedzot tajās ietvert agresīvas uzvedības un vardarbības elementus, ko varētu regulēt ar dažādiem likumiem un ētikas kodeksiem. Vajadzētu ieviest arī stingrākus noteikumus sabiedriskajiem un komerciālajiem televīzijas kanāliem bērnu programmu satura veidošanā. Bērnu vecākiem būtu jāsniedz informācija, kā pārrunāt multiplikācijas filmās un citur novēroto agresiju un atbilstoši reaģēt tikko ir pamanīta šīs agresijas un demonstrētās vardarbības ietekme uz bērnu.

Šajā jomā ir iespējami vēl ļoti daudzi pētījumi dažādos virzienos, jo bērnu auditorijai adresētajām multiplikācijas filmām ir tendence kļūt arvien agresīvākām. Līdz ar to iespējamie turpmāko pētījumu virzieni varētu būt vardarbība citās multiplikācijas filmās, bērnu reakcija uz vardarbību, dažādi eksperimenti, kas to atspoguļo. Var pētīt vecāku attieksmi un reakciju pret agresiju bērniem demonstrētajos raidījumos, televīzijas un multiplikācijas filmu nozīmi bērna dzīvē.

Izmantotās literatūras saraksts

1. Bandura, A. (1974). *Principles of Behaviour Modification*. New York a.o. Halt: Rinehart and Winston.
2. Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. NJ: Prentice – Hall: Englewood Cliffts.
3. Bandura, A., Valters, R. H. (1963). *Social Learning and Personality Development*. New York a.o. Halt: Rinehart and Winston.
4. Berkowitz, L. (1962). *Agresion: A Social psychological analyses*. New York a.o.: McGraw – Hill.
5. Bonner, F. (2003). *Ordinary Television*. London: SAGE Publications
6. Bourdieu, P. (1998). *On television*. New York: New York Press.
7. Burrows, Th. D., Wood, D. N., Lynne, S. G. (1992). *Television Production*. 5th ed.
8. Burton, G. (2000). *Talking Television*. London.
9. Casey, B., Casey, N., Calvert, B., French, L and Lewis, J. (2001). *Television Studies*. London and New York.
10. Fisherkeller, J. E. (2002). *Growing up with television :everyday learning among young adolescents*. Philadelphia, PA : Temple University Press.
11. Holland, P. (2001). *The Television Handbook. Second edittion*. London.
12. Livingstone, S., Bovil, M. (2001). *Children and Their Changing Media Environment*. London.
13. Marris, P., Thomham, S. (2000). *Media Studies*. New York University Press.
14. Mayer, M. (1972). *About television*. New York [etc.] : Harper & Row.
15. Palmer, E. L., Young, B. M. (2003). *The Faces of Televisual Media*. New Yersey: Mahwah.
16. Rachlin, H. (1991). *The TV and Movie bussines*. New York.
17. Smith, A. (1998). *Television: an international history*. Oxford [etc.]: Oxford Univ. Press.
18. Stempel III, G. H., Westley, B. H. (1981). *Research Methods in Mass Communication*. Englewood Cliffts.

19. Van, E. J. (1990). *Television and Child Development*. Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
20. Williams, R. (2003). *Television :technology and cultural form*. London, New York : Routledge
21. Wober, J. (1988). *The Use and Abuse of Television*. New Jersey: Hillsdal
22. Zettl, H. (1992). *Television production handbook*. Herbert Zettl. Belmont: Wadsworth Publishing Co.
23. Бандура, А. (2000). *Теория социального научения*. Евразия.
24. Alexander, A. Children and Television. Retrieved May 27, 2007 from <http://www.museum.tv/archives/etv/C/htmlC/childrenand/childrenand.html>
25. Chandler, D. (1995). *Children`s Understanding of What Is „ Real” On Television*. Retrieved April 14, 2007 from <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/short/realrev.html>
26. Хьелл, Л., Зиглер, Д. *Социально-когнитивное направление в теории личности. А. Бандура и Дж. Роттер*. См. 5. Апреля 2007. г. http://www.socioego.ru/teoriya/teor_lich/ch2.html#11
27. Теория личности. Социально-когнитивное направление, http://www.socioego.ru/teoriya/teor_lich/soder.html, apskatīts 16.04.2007
28. http://en.wikipedia.org/wiki/Questionnaire_construction, apskatīts 16. 05. 2007
29. Šulmane, I. (2001). Masu mediju kontentanalīze. <http://209.85.135.104/search?q=cache:1EoX8OjoWbMJ:www.lu.lv/szf/faili/Kontentanalize.doc+kvantitat%C4%ABv%C4%81+kontentanal%C4%ABze+masu+komunik%C4%81cij%C4%81&hl=lv&ct=clnk&cd=1&gl=lv>, apskatīts 18. 05. 2007
30. <http://209.85.135.104/search?q=cache:30wEPLJoOOgJ:eric.ed.gov/ERICWebPortal/recordDetail%3Faccno%3DED138610+questionnaire+construction&hl=lv&ct=clnk&cd=44&gl=lv&client=firefox-a>, apskatīts 05. 05. 2007.

Pielikumi

Kontentanalīzē iegūto kvantitatīvo datu tabula

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
sērijas nosaukums	Yankee doudle mouse	Zoot cat	Tee for two	Solid serenade	Dr. Jekyll and Mr. Mouse	The Little Orphan	Jerry's diary	Jerry and the lion	Johann Mouse	Mice follies
izdošanas gads	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1953	1960
vardarbīgu rīcību pavadošas skaņas biežums	26	10	24	17	16	15	14	8	6	7
vardarbība, izmantojot priekšmetus	24	10	23	11	15	13	12	5	1	5
vardarbīgu rīcību skaits	27	10	26	17	16	18	14	9	6	7
prieks par otra ciešanām	5	2	6	6	8	3	3	2	0	1
pāridarītājs ir Toms	x	-	-	-	x	x	x	x	x	-
pāridarītājs ir Džerijs	-	x	x	x	-	-	-	-	-	x
labā rīcība – apbalvota multiplikācijas filmas noslēgumā	-	-	-	-	-	-	-	x	x	-
ļauņā rīcība – sodīta multiplikācijas filmas noslēgumā	x	-	-	-	x	x	x	x	x	-
Toms iekliedzas no bailēm vai sāpēm	4	4	4	4	2	1	0	2	3	0
Džerijs iekliedzas no bailēm vai sāpēm	2	2	2	0	4	0	1	1	1	0
Toms apmuļķo Džeriju	7	0	1	0	7	2	5	1	0	0
Džerijs apmuļķo Tomu	12	3	11	4	5	3	0	7	2	1
Citu varoņu dalība	-	1	-	1	-	2	-	-	1	1
Vardarbība pret citiem varoņiem	-	7	-	0	-	1	-	-	0	0
Citu varoņu vardarbība pret Tomu un Džeriju	-	4	-	0	-	4	-	-	2	3

Kontentanalizē iegūto kvalitatīvo datu tabula

	1.	2.	3.	4.
sērijas nosaukums	Yankee doudle mouse	Zoot cat	Tee for two	Solid serenade
izdošanas gads	1943	1944	1945	1946
vardarbīgu rīcību pavadošas skaņas	Sprādziens, sitiens, šāviens	Kad Toms iekrīt lūkā, Džerijs sit ar lāpstiņu, plīst drēbe	Kad šļāc acīs ūdeni, lido bites, sit golfa bumbuņu, sprāgst spridzeklis	Kad iesit sunim ar āmuru, uzacis plūkā, spēlē uz viņa ūsām
vardarbība, izmantojot priekšmetus	Āmurs, miltu maiss, spridzeklis, lidmašīna, šautene, lodes, šļūtene	Kukurūza, cigārs, banāns, sērkociņi, aizkars, lāpstiņa	Golfa nūja, bumbuņu tīrītājs, bumbuņa, sprāgstviela	Āmurs, kontrabass, gludeklis, ēdiens, trauki, dēlis
prieks par otra ciešanām	Džerijs priecājas, kad Toms uzsprāgst	Kad Toms iekrīt lūkā, viņam aizsvilstas ķepas	Kad Tomam pakaļ lido bites un pa aci trāpa golfa bumbuņa	Kad Toms sasien suni un sit viņam
pāridarītājs ir Toms	Cenšas uzspridzināt Džeriju	-	-	-
pāridarītājs ir Džerijs	-	Džerijs traucē Tomam iepatīties kaķenei	Traucē Tomam spēlēt golfu	Iesviež Tomam ar ēdiena šķīvi, kurā noslēpts gludeklis
labā rīcība – apbalvota multiplikācijas filmas noslēgumā	-	-	-	-
ļauņa rīcība – sodīta multiplikācijas filmas noslēgumā	Toms uzsprāgst	-	-	-
Toms iekliez no bailēm vai sāpēm	kad Džerijs uz viņu raida šļūteni, no kuras viņam virsū skrien lodes, kad Džerijs sit viņu ar rungu un kad Toms atklāj, ka viņa ķepas ir piesietas pie dēļa zem spridzekļa	paslīdot uz banāna mizas, un kad viņam aizsvilstas ķepas	kad viņam iekož bites un kad Džerijs viņam sit pa galvu ar golfa nūju	kad suns viņam skrien pakaļ, lai iekostu un kad viņš cīnās ar suni suņa būdā
Džerijs iekliez no bailēm vai sāpēm	kad Toms uz viņu raida lodes	-	kad Toms viņu izmanto golfa bumbuņas vietā	pārsvārā tas notiek viņam nejauši saskrienoties ar kaķi
Toms apmulžo Džeriju	noliekot pelēna alas priekšā sieru, raidot uz viņa pusi lodes un noķerot	-	izmantojot pelēnu par golfa bumbuņu	-

	Džeriju, ar nolūku piesiet pie dēļa, pie kura bija piestiprināts spridzeklis			
Džerijs apmuļķo Tomu	piesienot ķepas pie dēļa, izlienot ārā pa tējkannas snīpi, kurā bija iemests ar spridzekli un raidot šļūteni ar lodēm uz Tomu	kaķim nemanot, piesien to pie aizkara, nomet zemē banāna mizu un ķepās tam iesprauž sērkokciņus	golfa bumbas vietā noliekot putna olu, no kuras izšķīlas putns un iesitot kaķim ar golfa nūju pa galvu tik stipri, lai tam sāpēs atveras mute un tajā ieripo golfa bumbiņa	ievilinot viņu būdā, kurā bija suns un atraisot virvi, ar kuru suns bija sasiets, lai tas iekostu Džerijam
Citu varoņu daļība	-	kaķene	-	Kaķene, suns
Vardarbība pret citiem varoņiem	-	-	-	sunī sasiens, iesit ar āmuru pa galvu un izmanto suņa mēli, kā mūzikas instrumentu
Citu varoņu vardarbība pret Tomu un Džeriju	-	-	-	Suns skrien pakaļ Tomam un cīnās ar to

	5.	6.	7.	8.	9.	10.
sērijas nosaukums	Dr. Jekyll and Mr. Mouse	The Little Orphan	Jerry's diary	Jerry and the lion	Johann Mouse	Mice follies
izdošanas gads	1947	1948	1949	1950	1953	1960
vardarbīgu rīcību pavadošas skaņas	Kad ar pagali sit, lej šķidrumu, šķidrums sprāgst, Džerijs sit Tomu	Kad atver šampanieša pudeli, sit ar karoti, met degošu sveci	Kad sit pa galvu Džerijam, Tomam izsit zobus, iesit pa aci, iemet ar kūku Džerijam	Kad iešļāc Tomam purnā tomātu, Toms izšauj, lauva iesit Tomam	Kad ieskrien sienā, izsit logu	Kad izrauj ūsas, kad Toms uzmet pelēm ledu, iesit ar lāpstu Džerijam
vardarbība, izmantojot priekšmetus	Pagale, seifs, grāmata, šķēres, vafeļu panna, mušu sitamais pletnis	Lamatas, tītars, svece, nazis, dakša, karote, slotas, pudele	Slazdi, golfa nūja, dēlis, spridzeklis, tējkanna	Tomāts, bise, lietussargs, atslēga	Krāsns krukis	Šķēres, dēlis, badmintona rakete
prieks par otra ciešanām	Gatavojot indīgo dzērienu, iespīžot Toma asti vafeļu pannā	Kad Toms tiek savainots	Kad Tomam pa aci trāpa golfa bumbiņa, kad viņš uzsprāgst	Kad lauva iesit Tomam	-	Ka Toms nevar nostāvēt uz ledus

pāridarītājs ir Toms	Neļauj Džerijam dzert no savas bļodas	Traucē pelēniem mieloties no galda	Izlasa Džerija dienasgrāmatu	Agresīvi vēršas pret lauvu	Dzenas pakal Džerijam	-
pāridarītājs ir Džerijs	-	-	-	-	-	Džerijs neļauj Tomam slidot
labā rīcība – apbalvota multiplikācij as filmas noslēgumā	-	-	-	Prieks, ka lauva aizbrauca uz Āfriku	Saņem pagodinājumu un atzinību	-
ļauņa rīcība – sodīta multiplikācij as filmas noslēgumā	Toms sarūk	Toms tiek savainots	-	Tiek savainots	Toms ieskrien sienā	-
Toms iekliežas no bailēm vai sāpēm	saraujoties un bēgot no Džerija	kad mazais pelēns viņam iedur ar dakšu	eksplodējot spridzeklim un ciešot no golfa bumbiņas sitiena	kad viņam tiek darīts pāri	-	-
Džerijs iekliežas no bailēm vai sāpēm	kad saraujas mazāks un baidās no kaķa	-	bailēs no kaķa	ieraugot lauvu	mūkot no Toma	-
Toms apmulķo Džeriju	bļodu ar pienu noslēpjot seifā, gatavojot indīgo dzērienu	metot Džerijam ar degošu sveci un apgāžot viņu ar nazi	pie Džerija alas saliekot slazdus	-	skrienot viņam pakal un cenšoties viņu noķert, kas kaķim nekad neizdodas	-
Džerijs apmulķo Tomu	stāvēt kaķim uz galvas un pienu no viņa bļodas dzerot ar salmiņu, pienu, čemodānu, caur seifu	slepus dzerot pienu no viņa bļodas un savainojot viņu	uzrāpējoties pa Toma muguru, lai redzētu, ko viņš lasa, un tēlojot, ka lasa grāmatu, kuras nav, tāpat arī izrāpējoties laukā no tējkannas tā, ka kaķis to nemana	tēlojot, ka ir ievainots un iešļācot Tomam sejā tomātu	-	nogriežot tam nagus
Citu varoņu dalība	muša, kas iedzer Toma gatavoto šķidrumu un nosprāgst	Džerija draugs - mazais pelēns	-	lauva	-	Džerija draugs - pelēns
Vardarbība pret citiem varoņiem	Toms ļauj mušai iedzert pienu	Toms mazo pelēnu noķer aiz astes	-	Rīcības, kas vērstas pret Tomu	-	-
Citu varoņu vardarbība pret Tomu un Džeriju	-	Mazais pelēns iesit Tomam un uzdur viņu uz dakšas	-	-	-	izrauj Tomam ūsas, izmet ārā no telpas un sasaldē

Anketa

Labdien! Mani sauc Ērika Timšāne, es studēju Komunikācijas zinātņi Latvijas Universitātē. Mana bakalaura darba temats ir „Vardarbība multiplikācijas filmā „Toms un Džerijs”: pirmsskolēnu vecāki par bērnu skatīšanās paradumiem un iespējamajiem efektiem.” Bakalaura darba ietvaros es veicu anketēšanu pirmsskolas bērnu vecāku vidū. Visi iegūtie dati paliks anonīmi un nekur citur neparādīsies. No piedāvātajiem atbilžu variantiem atzīmējiet sev atbilstošāko. Ja neviens no atbilžu variantiem Jums nav atbilstošs, sniedziet savu atbildi.

1. **Jūsu bērns diennaktī televizoru skatās**
 - a) 0,5 – 1 h
 - b) 1 – 3 h
 - c) 3 – 5h
 - d) 6h un vairāk

2. **Pēdējo trīs mēnešu laikā ienākumi uz katru ģimenes locekli Jūsu ģimenē ir**
 - a) 85 latī un mazāk
 - b) 86 – 120 latī
 - c) 120 latī un vairāk

3. **Cik stundas dienā Jūsu bērns pavada viens pats bez kāda pieaugušā uzraudzības?**
 - a) 0 -1 h
 - b) 1- 3 h
 - c) 3-5 h
 - d) 5h un vairāk

4. **Vai Jūsu bērns ir redzējis multiplikācijas filmu „Tom and Jerry”?**
 - a) jā
 - b) nē
 - c) nezinu

5. **Cik bieži Jūsu bērns skatās multiplikācijas filmu „Tom and Jerry”? (Ja iepriekšējā jautājumā atbildējāt apstiprinoši.)**
 - a) vismaz 2 – 3 reizes nedēļā
 - b) apmēram 2- 3 reizes divās nedēļās
 - c) vienu reizi mēnesī un mazāk
 - d) reizi pusgadā un retāk
 - e) nezinu

6. **Jūsu bērna izpratnē multiplikācijas filmas “Tom and Jerry” raksturs ir:**
 - a) pozitīvs
 - b) negatīvs

- c) komisks
- d) interesants
- e) neinteresants
- f) nezinu
- g) cits variants _____

7. Jūsu bērna mīļākais varonis multiplikācijas filmā “Tom and Jerry” ir:

- a) kaķis Toms
- b) pelēns Džerijs
- c) kāds cits no varoņiem
- d) neviens no varoņiem
- e) abi varoņi
- f) nezinu
- g) cits variants _____

8. Kaķis Toms ir mīļākais varonis, jo (ja atzīmējāt variantu “a”):

- a) ir interesants
- b) ir komisks
- c) izdomā dažādus jokus
- d) cits variants _____

9. Pelēns Džerijs ir mīļākais varonis, jo (ja atzīmējāt variantu “b”):

- a) ir interesants
- b) ir komisks
- c) izdomā dažādus jokus
- d) cits variants _____

10. Jūsu bērna izpratnē pāridarītājs ir:

- a) kaķis Toms
- b) pelēns Džerijs
- c) gan Toms, gan Džerijs
- d) neviens no varoņiem
- e) citi multiplikācijas filmas varoņi
- f) nezinu
- g) cits variants _____

11. Jūsu bērna attieksme pret pāridarītāju ir:

- a) pozitīva
- b) negatīva
- c) neitrāla
- d) nezinu
- e) cits variants _____

12. Jūsu bērna izpratnē upuris ir:

- a) kaķis Toms
- b) pelēns Džerijs

- c) gan Toms, gan Džerijs
- d) neviens no varoņiem
- e) citi multiplikācijas filmas varoņi
- f) nezinu
- g) cits variants _____

13. Jūsu bērna attieksme pret upuri ir:

- a) pozitīva
- b) negatīva
- c) neitrāla
- d) nezinu
- e) cits variants _____

14. Vai multiplikācijas filmas laikā izpratne par to, kurš ir pāridarītājs un kurš upuris Jūsu bērnam reizēm mainās?

- a) jā
- b) nē
- c) nezinu

15. Cik bieži izpratne, kurš ir pāridarītājs un kurš upuris, mainās? (Ja uz 12. jautājumu izvēlējāties atbildi “a”)

- a) gandrīz vienmēr
- b) samērā bieži
- c) samērā reti

16. Jūsu bērns uz multiplikācijas filmā demonstrēto vardarbību reaģē ar (iespējamās vairākas atbildes):

- a) smiekliem, uzjautrināšanos
- b) sapīkumu
- c) pieliekšanos tuvāk ekrānam
- d) skaļiem komentāriem
- e) klusēšanu
- f) nereaģē vispār

17. Multiplikācijas filmās demonstrēto vardarbību Jūs ar bērnu pārrunājat:

- a) vienmēr
- b) gandrīz vienmēr
- c) reizēm
- d) ļoti reti
- e) gandrīz nekad
- f) nekad

18. Kāpēc nepārrunājat multiplikācijas filmā redzēto ar bērnu? (ja 10. jautājumā izvēlējāties atbildi “f”)

- a) neesmu informēts/-a par pārrunāšanas lietderīgumu
- b) neuzskatu to par nepieciešamu

- c) tam neatliek laika
- d) nekad neesmu kopā ar bērnu, kad viņš skatās multiplikācijas filmas
- e) to izdara kāds cits pieaugušais
- f) cits variants _____

19. Kas Jūs mudina pārrunāt multiplikācijas filmās redzēto ar bērnu? (ja 10. jautājumā izvēlējāties atbildes “a”, “b” un “c”)

- a) esmu informēts/-a par šādu pārrunu lietderīgumu
- b) bērns pats uzsāk šīs pārrunas
- c) cits variants

20. Jūsu bērna vecums ir:

- a) 0-5 gadi
- b) 6-7 gadi
- c) 8 un vairāk gadi

22. Jūsu bērna dzimums:

- a) siev
- b) vīr

Paldies par atsaucību!

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Vardarbība multiplikācijas filmā „Toms un Džerijs”:
pirmsskolēnu vecāki par bērnu skatīšanas paradumiem un iespējamajiem
efektiem” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā
norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Ērika Timšāne Ē. Timšāne _____

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: asoc. prof. Ineta Tunne _____

Recenzente: lektore Ilze Šulmane

Darbs iesniegts Komunikācijas zinātnes nodaļā 04.06.2007.

Metodiķe: Zane Šadre Z. Šadre

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījumu komisijas sēdē

_____ prof. Nr.1, vērtējums _____

Komisijas sekretāre: _____